

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΗΣ.

Ἡ ἐξακριβωσις τῶν πρὸ τοῦ 1821 ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι χωρικῶν δὲν δύναται νὰ στηριχθῆ εἰς οὐδεμίαν βεβαιότητα. Ὅπωςδὴποτε ἡ σημαντικότης αὐτῶν ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ποσότητος τῆς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀσφαλείας· καὶ δὲν ἦτο δύσκολον ἔργον, ὑπὸ τὸ ἔμβλημα τῆς προστασίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνθρώπων, νὰ μεταβιασθῶσιν ὀλόκληροι χωρίων περιφέρειαι εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν αὐτῶν.

Κατὰ τὸ δεῦτερον ἐν τούτοις τέταρτον τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος συνέβη ἐν Ἑλλάδι σπουδαιοτάτη ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς οἰκονομικὴ μεταβολή. Πλείστοι ἀρχικοὶ ἰδιοκτῆται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν πολιτικῶν περιστάσεων, τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἀντήλλαξαν τὸν βίον τῶν ἀγρῶν διὰ τοῦ βίου τῶν πόλεων. Κατ' ἀρχὰς οἱ χωρικοὶ ἐχρησίμευον ὡς ἐπίμωροι (συνέταιροι εἰς τὸ εἰσόδημα) καλλιεργηταὶ τῆς γῆς· βαθμηδὸν ὅμως ἀπεδείχθη, ὅτι αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ὁσημέραι ἀναπτυσσομένης νέας ἀνάγκας τῶν ἰδιοκτητῶν, οἵτινες εἰσῆλθον οὕτως εἰς τὸ ὀλισθηρὸν στάδιον τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν οικογενειακῶν αὐτῶν κληρονομιῶν. Συνέβη τότε καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅ,τι ἀναφέρει ὁ Michelet (ὁ Λαὸς μέρ. 1 κεφ. 1) περὶ τινῶν περιόδων τῆς Γαλλικῆς γῆς· «ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς γενικῆς πτωχείας, καθ' ἣν καὶ ὁ πλοῦσιος εἶναι ἐνδεὴς καὶ πωλεῖ ἐξ ἀνάγκης, τότε ὁ πτωχὸς εὐρίσκεται εἰς κρείττονα θέσιν νὰ ἀγοράσῃ. Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἄλλος προσέρχεται, ὁ ρακενδύτης χωρικός ἐμφανίζεται μετὰ τοῦ ἀποτε-

θησαυρισμένου χρυσοῦ νομίσματος αὐτοῦ καὶ ἀγοράζει τεμάχιον γῆς. Ἐν τούτοις τὰς ἐποχὰς ταύτας τῆς δυστυχίας, καθ' ἃς ὁ χωρικός ἀγοράζει εὐθηνά, ἐπηκολούθησε πάντοτε μεγάλη τάσις προόδου, τὴν ὁποίαν οἱ σύγχρονοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσωσι».

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις διὰ τῆς μεταναστευτικῆς τάσεως τῶν ὀρεινῶν εἰς τὰς πεδιάδας. Ἡ δυτικὴ οὕτω παραλία τῆς Πελοποννήσου κατοικεῖται νῦν ὑπὸ μιγάδων ἐξ ὄλων τῶν ὑπὸ ἀτυχεστέρας γεωλογικᾶς περιστάσεις διατελουσῶν χωρικῶν κοινοτήτων. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι βαθμηδὸν ἀπορροφῶνται ἐν τῷ νέῳ στοιχείῳ, τὸ ὁποῖον, ἐρχόμενον ἐξωθεν, ἀντιπροσωπεύει τὴν κυρίαν τῆς δραστηριότητος δύναμιν. Πόλεις ὀλόκληροι μετέβαλον οὕτω κυρίου. Αἱ Πάτραι π. χ. ἀνήκουσιν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς παλαιούς Πατραίους, ὅσον καὶ αἱ Ἀθῆναι εἰς τοὺς παλαιούς αὐτῶν περὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους καὶ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Θησέως κατοίκους. Ἐνῶ δὲ ἰδιοκτησία τῆς γῆς ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἀποικιακῆς ταύτης οἰκονομίας εἰσῆλθεν εἰς εὐρὺ στάδιον μετατροπῆς, ἀφ' ἑτέρου ἡ νομοθετικὴ ἀρχὴ τῆς κληρονομικῆς διανομῆς ἐργάζεται ἀδιαλείπτως τὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς εἰς μικρὰ τεμάχια.

Τοιοῦτος ἐστὶν ὁ κανὼν τῆς νεωτέρας οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἐν τούτοις περισώζεται καὶ γενναία αὐτοῦ ἐξαιρέσις· διότι δὲν διεσπάρθησαν ὅλαι αἱ ἀρχαῖαι ἰδιοκτησίαι· ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς περιπτώσεως τοῦ δημοσίου τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ μεγαλειότερος ἰδιοκτῆτης γῆς ἐπὶ προσδοκίᾳ ταχείας διανομῆς αὐτῆς, ὅταν κατὰ τὸ 1830 διετυπώθη ἡ οὐδαμῶς πολιτικὴ ἰδέα τῆς μὴ συμβιώσεως Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, μικροὶ τῶν χρόνων ἐκεῖνων κεφαλαίουχοι ἠγόρασαν εἰς γελοίας τιμὰς μεγάλας τῶν φευγόντων ἰδιοκτησίας. Αἱ ἰδιοκτησίαι αὗται δὲν εἰσῆλθον ἔτι ἐντελῶς εἰς τὸ στάδιον τῆς κληρονομικῆς διαιρέσεώς των· πρέπει δὲ νὰ προστεθῶσιν καὶ ὅσαι ἰδιοκτησίαι συνεκεντρώθησαν μέχρι τοῦδε διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ κεφαλαίου. Ἐνῶ ἕκαστος θέλει μερίδα τοῦ ἡμετέρου Πλα-

νήτου, οἱ πλουσιώτεροι γνωρίζουσι τὴν μέθοδον, πῶς ἡ μερίς αὕτη δύναται νὰ γείνη μεγαλειτέρα. Ἀφίνω κατὰ μέρος τοὺς δολιοτέρους καὶ τοὺς βιασιώτερους. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν δύο δυνάμεων, ἐξ ὧν, ἡ μὲν εἶναι κεντρόφυξ, ἡ δὲ κεντρομῶλος. Ὅταν ὑπερισχῆ ἡ κεντρόφυξ δύναμις, τὰ τεμάχια τῆς γῆς διασκορπίζονται εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ πρῶτος οἰκονομικός ἄνεμος τὰ συγκεντρώνει· ὅταν ὑπερισχῆ ἡ κεντρομῶλος δύναμις, ἔρχεται ἡ κληρονομικὴ μηχανὴ καὶ ἐν διαστήματι δύο ἢ τριῶν γενεῶν διανέμει τὴν γῆν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ὀμιλῶ περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν πρωτοτοκίων παρεμβάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ γῆ ἀπὸ τῶν πρώτων καταλαβόντων μεταβαίνει εἰς τοὺς πρώτους ἕκαστοτε ἐρχομένους. Ἡ κληρονομία τότε εἶναι ὑπόρρημα προνομιακόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ οἰκογένεια τυραννεῖται ὑπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς μέλους.

Ἐν πάσῃ λοιπὸν χώρᾳ ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς μεγάλην καὶ μικράν. Ὅ,τι διακρίνει τὴν μικράν, ὑπὸ στενωτέραν οἰκονομικὴν ἐποψίν, εἶναι ἡ καλλιέργεια αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἑαυτῆς κυρίου. Ἀπ' ἐναντίας αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι ἔχουσιν ἀνάγκην ἀλλοτρίων χειρῶν, τοῦ ἐπιμόρτου καλλιεργητοῦ ἢ τοῦ ὑπομισθίου ἐργάτου. Ποία τῶν οἰκονομικῶν τούτων διακρίσεων τῆς Ἑλληνικῆς γῆς συμβάλλει πλειότερον πρὸς τὴν μείζονα παραγωγικότητα αὐτῆς;

Ἐν γένει εἰπεῖν ἡ τεχνικὴ καλλιέργεια καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ἐπὶ τῶν μικρῶν ἰδιοκτησιῶν διατελεῖ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸν αὐτὸν περίπου βαθμὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως. Μεγάλα κεφάλαια καὶ μεγάλα ἐκτάσεις γαιῶν, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι παρέχουσιν ἰσχυρὰν χεῖρα βοήθειας εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νεωτέρων συστημάτων. Ἄλλ' εἶναι σπάνιον νὰ εἶναι τις ἐπὶ πολὺ σοφώτερος τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ. Ποσάκις δὲ δὲν ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ κοινωνίᾳ δυνάμεις μεγάλας εἰς χεῖρας μηδαμινὰς! Ἀφοῦ οἱ θρόνοι τῶν βασιλέων δὲν εἶναι ἐξηρημένοι τοῦ κοινωνικοῦ τούτου νό-

μου, δύναται νὰ κρίνη ἕκαστος περὶ τῆς λοιπῆς τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων ἀποκαταστάσεως. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ θεμελιώδης ἀνάγκη τῆς σωτηρίας τοῦ ὄλου διὰ τῆς καταστροφῆς καὶ ἀνανεώσεως τῶν μερῶν αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἀδιαλείπτῳ τούτῳ ἀγῶνι τῆς φύσεως ἀναγινώσκειται ἡ μέχρι τοῦδε γνωστὴ μέθοδος τῆς αἰωνιότητος αὐτῆς.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ τεχνικὴ τῆς γῆς καλλιέργεια διατελεῖ παρ' ἡμῖν εἰς κατάστασιν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀπισθοδρομικὴν, τὰ ἀποτελέσματα τῆς γεωργικῆς βιομηχανίας ἔλαβον ἀπὸ ἱκανῶν ἐτῶν διαστάσεις καταπληκτικὰς. Ἀμπελῶνες, σταφιδαμπελῶνες, ἐλαιῶνες, συκομωρεῶνες ἐκτείνουσιν ἀδιακόπως τὰ ὅρια αὐτῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας. Ἡ πρόσοδος τῆς γῆς, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ βεβαιωθέντος ἐγγείου καὶ ἐπικαρπίας φόρου, ἐνῶ κατὰ τὸ 1845 ἀνέβη εἰς δρ. 45 500 290, κατὰ τὸ 1871 ὑπερέβη τὰ 102 529 950. Ταῦτα δὲν εἶναι λόγοι. Τῷ ὄντι ὅσοι γνωρίζουσι τὴν Ἑλλάδα δύνανται νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα ὀφείλονται πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐν τῇ αἰσῇ τῆς ἐνεστώσης γεωργικῆς τέχνης. Ὁ καλλιεργητὴς ἐρευνᾷ τὴν φύσιν οὐχὶ διὰ τῶν τελειοτέρων μεθόδων, τὰς ὁποίας ἀγνοεῖ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀδαμάστου ἐπιμονῆς, τὴν ὁποίαν διαθέτει. Ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀρκαδίᾳ παρετήρησα κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, ὅτι τὸ ἄροτρον τῶν παιδικῶν μου χρόνων ἀπὸ τῶν βουνῶν ἀνέβη εἰς ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα ὄρη.

Ἡ ἐντασις τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς εἶναι καθολικὸν προῖον τῆς μετατροπῆς τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἰδιοκτητῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν νεωτέρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ χωρικοὶ κατέχουσι τὴν πρωτίστην θέσιν. Ἡ ὅλη τιμὴ ἀνήκει εἰς τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν τῆς γῆς, τὴν ποτίζουσαν τοὺς αὐλακὰς αὐτῆς διὰ τοῦ ἰδρωτός τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς, τὴν παχύνουσαν τὰ λιπάσματα αὐτῆς διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν κυρίων τῆς. Ἀνάλογα φαινόμενα ἀπαντῶνται ἀπανταχοῦ· καὶ αἱ μεγάλαι τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἰδιοκτησίαι, παρατηρεῖ ὁ Mill (Πολιτικὴ Οἰκονομία Β'. 7. § 1) ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιστημονικῇ αὐτῶν καλλιεργείᾳ παρέχουσι

μικρότερα σχετικῶς ἀποτελέσματα τῶν ἐν Φλανδρίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, τῆς αὐτῆς μὲν ποιότητος, ἀλλὰ μικρᾶς ἰδιοκτησίας γαιῶν. Ὅλαι αἱ ὠραι καὶ αἱ στιγμαὶ τοῦ χωρικοῦ ἰδιοκτήτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν Michelet περιγράφει ὡς τὴν θελκτικωτάτην ἐρωμένην του.

Ὁ χωρικός ἰδιοκτήτης περιέχει τὸ μυστήριον τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς δυνάμεως τῶν ὑπαίθρων. «Ἀπανταχοῦ, λέγει ὁ Sismondi (Ἀρχαὶ τῆς Πολιτ. Οἰκονομίας γ'. 2.), ὅπου ἀπαντῶνται χωρικοὶ ἰδιοκτῆται, ἀπαντᾶται ἐπίσης καὶ ἡ εὐπορία ἐκείνη, ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ μέλλον, ἡ ἀνεξαρτησία, αἵτινες ἐξασφαλίζουσι συγχρόνως καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ἀρετὴν. Ὁ χωρικός, ὁ μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ καλλιεργῶν τὴν κληρονομίαν του, ὁ μὴ πλήρόνων μίσθωμα εἰς ἀνωτέρους ἢ μισθὸν εἰς κατωτέρους αὐτοῦ, ὁ κανονίζων τὴν παραγωγὴν του ἐπὶ τῆς καταναλώσεως αὐτοῦ, ὁ ἐσθίων τὸν ἴδιον ἄρτον, πίνων τὸν ἴδιον οἶνον καὶ ἐνδύμενος ἐκ τῶν ἐρίων τῶν προβάτων του ἢ ἐκ τοῦ λίνου τοῦ ἀγροῦ του, ὀλίγον φροντίζει περὶ τῶν τιμῶν τῆς ἀγορᾶς, διότι ὀλίγα ἔχει νὰ πωλήσῃ καὶ ὀλίγα νὰ ἀγοράσῃ, οὐδὲ καταστρέφεται ποτὲ ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ ἐμπορίου. Ἄντὶ νὰ τὸν ἐκφοβίσῃ τὸ μέλλον, βλέπει αὐτὸ ὠραϊζόμενον ἐν ταῖς ἐλπίσιν αὐτοῦ, διότι ὑπὲρ τῶν τέκνων του καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπερχομένων αἰῶνων προσφέρει ὅλας τὰς στιγμὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἀπορροφᾷ ἢ ἀναγκαῖα τοῦ ἔτους ἐργασία. Ὀλίγος χρόνος τῷ ἀρκεῖ, ἵνα φυτεύσῃ εἰς τὴν γῆν τὸν πυρῆνα, ἐξ οὗ μετὰ ἑκατὸν ἔτη θὰ ὑπάρχῃ μέγιστον δένδρον, ἵνα ἀνοίξῃ αὐλακὰ πρὸς ἀποξήρανσιν τοῦ ἀγροῦ του, ἵνα σχηματίσῃ ὑδραγωγεῖον πρὸς μεταφορὰν τοῦ ὕδατος τῆς πηγῆς εἰς τὸ κτῆμά του, ἵνα βελτιώσῃ κατὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ ἐγκαταλειπομένης στιγμὰς τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν αὐτοῦ. Ἡ μικρὰ οἰκογενειακὴ ἰδιοκτησία αὐτοῦ εἶναι ἀληθὲς ταμειυτήριον φειδοῦς, ἕτοιμον πάντοτε ἵνα δέχῃται ὅλα τὰ μικρὰ αὐτοῦ κέρδη καὶ νὰ καθιστᾷ χρησίμους ὅλας τῆς ἀναπαύσεως τὰς στιγμὰς. Ἡ δὲ δύναμις τῆς φύσεως, ἡ πάντοτε ἐνεργητικὴ, γονιμοποιεῖ αὐτὰ εἰς τὸ ἑκατονταπλοῦν.

«Ὁ χωρικός ἰδιοκτῆτης εἶναι ἐξ ὄλων τῶν καλλιεργητῶν ὁ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ὠφελούμενος, διότι εἶναι καὶ ὁ μᾶλλον περὶ τοῦ μέλλοντος μεριμνῶν. Ἐνῶ φωτίζεται ὑπὸ τῆς πείρας, καθιστᾶ παραγωγικωτέραν τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν, διότι διαμοιράζων τὰς ἀσχολίας του μεταξὺ ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, διαφυλάττει ἐργασίαν δι' ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, εἰς τρόπον ὥστε οὐδεὶς τῶν οἰκείων ἀργεῖ. Οὕτως ἐξ ὄλων τῶν καλλιεργητῶν ὁ χωρικός ἰδιοκτῆτης εἶναι ὁ εὐτυχέστερος· ὑπὸ τὸ σύστημα δὲ αὐτοῦ ἡ γῆ τρέφει καλλίτερον καὶ πλείονα ἀριθμὸν ἀνθρώπων».

Ἐν γένει ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία ἀποτελεῖ εὐρωστότατον σχολεῖον διανοητικῆς, ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ. Ἐπισκεφθῆτε χωρίον ἐλεύθερον τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Οἱ μικροὶ ἰδιοκτῆται ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέρας, οὕτως εἰπεῖν, περιφερείας, ἔχουσιν ἰδιαιτέρον ἕκαστος κέντρον βαρύτητος καὶ δημιουργοῦσι τὸ μέλλον τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν διὰ συνεχοῦς καὶ ἐντεταμμένης προνοίας. Εἶναι τόσοι ἐπιχειρηματῆαι, τῶν ὁποίων ἡ γῆ εἶναι τὸ ὄργανον, ὅπως καὶ τὸ ἐργαστάσιον εἰς χεῖρας τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπιχειρηματίου βιομηγάνου. Ἐπισκεφθῆτε ὅμως καὶ τὰ χωρία τῆς Εὐβοίας, ἐν οἷς ὁ καλλιεργητῆς δὲν συνδέεται μετὰ τῆς γῆς διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας. Ὅποια πτώσις χαρακτῆρος! Ὅποια ἔλλειψις διανοητικῆς ἀναπτύξεως! Ἄνδρες ἀκμαῖοι ἀποβάλλουσι βαθμηδὸν τὴν ζωηρότητα τῆς ἐνεργείας· καὶ δὲν παριστᾶ τότε ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς, εἰμὴ τὴν εἰδεχθῆ τοῦ δεσπότου καὶ τοῦ δούλου εἰκόνα. Ὑπεροψία ἀφ' ἑνός, κολακεία ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ φόβος, ὁ φθόνος καὶ ὁ δόλος ὑποσκάπτουσι τὰ θεμέλια τῆς ἀρμονίας ἐν γῆ, τὴν ὁποίαν ποτίζουσιν ἰδρωτὲς ἀχάριστοι καὶ παχύνουσιν ὀφθαλμοὶ τυφλοί.

Ὅ,τι διακρίνει ἰδιαιτέρως τοὺς καλλιεργητὰς τῶν ἐλευθέρων χωρίων εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἐπὶ τῶν παθῶν ἐξουσία. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως ἀναπτύσσεται παρ' αὐτοῖς ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον τὸ ἐναντίον πνεῦμα τῆς σπατά-

λης παρὰ τοῖς ἐργαζομένοις γῆν ἀλλοτρίαν. Εἰς πᾶσαν περίστασιν ἔχουσιν οἱ τελευταῖοι καταφύγιον παρὰ τῷ κυρίῳ τῆς γῆς, καταφύγιον τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνει τὴν θέσιν ἀμφοτέρων, χωρὶς νὰ βελτιοῖ τοὺς οἰκονομικοὺς τῆς συμβιώσεως αὐτῶν ὄρους. Ὁ γάμος αὐτὸς εἶναι διὰ μὲν τοὺς μικροὺς ἰδιοκτῆτας τῆς ἐξοχῆς πόρισμα σχετικῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀναπτύξεως, διὰ δὲ τοὺς καλλιεργοῦντας ἀλλοτρίαν γῆν, ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων δουλοπαροίκων, συμβεβηκός, τὸ ὁποῖον ἐργάζεται μᾶλλον ἢ τύχη καὶ ἡ ἀστόχαστος ὀρμή.

Μεταξὺ ὄλων τῶν χωρῶν ἡ Ἑλβετικὴ προίσταται εἰς τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον τῆς μικρᾶς χωρικῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς.

«Πρέπει, λέγει ὁ Sisimondi (αὐτ.), νὰ ἐπισκεφθῆ τις τὴν Ἑλβετίαν καὶ νὰ μελετήσῃ τὴν ἐν αὐτῇ ζωὴν, ἵνα κρίνῃ περὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν χωρικῶν ἰδιοκτητῶν. Πρέπει νὰ γνωρίσῃ τις τὴν Ἑλβετίαν, ἵνα πεισθῆ, ὅτι ἡ ἐξάσκησις τῆς γεωργίας ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες πορίζονται τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἀρκεῖ, ὅπως ἐντὸς πολυαριθμοῦ λαοῦ διάδοσῃ μεγάλην εὐπορίαν, μεγάλην ἀνεξαρτησίαν» χαρακτῆρος (ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀνεξαρτησίας), μέγα ἐμπόριον καταναλώσεως (συνέπεια τῆς γενικῆς εὐπορίας), ἐντὸς χώρας, τῆς ὁποίας τὸ κλίμα εἶναι σκληρόν, τὸ ἔδαφος μετρίως γόνιμον, καὶ οἱ βραδέως ἐπερχόμενοι παγετοὶ καὶ ἡ ἀστάθεια τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους καταστρέφουσι πολυάκις τὴν ἐλπίδα τῶν γεωργῶν τῆς.

«Δὲν δύναται ὁ ξένος νὰ ἴδῃ ἄνευ θαυμασμοῦ τὰς ξυλίλους ἐκεῖνας οἰκίας τοῦ μικροτέρου τῆς Ἑλβετικῆς δημοκρατίας χωρικοῦ, τὰς τόσον εὐρείας, τόσον θερμᾶς, τόσον καλῶς ὠκοδομημένας καὶ διὰ τοσοῦτων κεκοσμημένας ἐργων γλυπτικῆς. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ μεγάλοι διάδρομοι δι' ὅλα τὰ δωμάτια τῆς πολυαριθμοῦ οἰκογενείας, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει ἀνὰ μίαν κλίνην μετὰ παραπετασμέτων, σκεπασμάτων καὶ λευκοτάτων ὀθονῶν, ἐπιπλα ἐπιμεμελημένα καὶ σκευῆ πλήρη ἐνδυμάτων. Τὸ οἰκογενειακὸν ἐργαστή-

ριον τοῦ γάλακτος, εὐρὺ, καλῶς ἀεριζόμενον καὶ τῆς αὐστηροτέρας καθαριότητος. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μεγάλαι ἀποθήκαι σίτου, τεταριγευμένου κρέατος, τυροῦ καὶ ξυλείας· ἐν τοῖς σταύλοις τὰ ἀκμαιότερα καὶ ὠραιότερα ζῶα τῆς Εὐρώπης· ὁ κήπος εἶναι πεφυτευμένος ἄνθη· οἱ ἄνδρες, ὡς καὶ αἱ γυναῖκες, ἐνδύονται θερμῶς ἅμα καὶ καθαρῶς· αἱ γυναῖκες διατηροῦσι μεθ' ὑπερηφανείας τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐνδυμασίαν· ἐν δὲ τοῖς προσώποις εἰκονίζεται ἡ εὐρωστία καὶ ἡ ὑγεία. Ἐὰν ἄλλαι χώραι ὑμνοῦσι τὰ ἑαυτῶν πλούτη, ἡ Ἑλβετία δύναται πάντοτε νὰ ἀντιτάξῃ ὑπερηφάνως τοὺς χωρικοὺς αὐτῆς.»

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ.

Ὅσω προχωρεῖ ὁ ἡμέτερος αἰὼν, τόσω ἐν τοῖς μεγάλοις κέντροις τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ ἀναπτύσσεται τάξις ἰδιαιτέρα, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦσιν οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὸ τῆς οἰκογενείας καὶ ὑπὸ τῆς κοινωνίας παῖδες τῶν δρόμων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπαντᾶται ἐν ὄλαις ταῖς πρωτευούσαις καὶ ταῖς μεγάλαις πόλεσι τῶν ἐθνῶν, δὲν ἔλλειψε δὲ καὶ ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, διότι ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Σμύρνη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, αἱ Ἀθήναι, ἡ Σύρος καὶ ἡ Κέρκυρα εἶναι πρόχειρα παραδείγματα.

Ἡ τάξις αὕτη ἔχει τὴν βιομηχανίαν τῆς, τὰς ιδέας τῆς καὶ ἐκ φύσεως τὸν ὀργανισμόν τῆς· ἐν Ἀθήναις ἐναλλάξ πωλεῖ ἐφημερίδας, καθαρίζει ὑποδήματα, μετακομίζει μικρὰ πράγματα, παίζει εἰς τὴν τύχην καὶ προτιμᾷ τὰς συγκινήσεις τῆς διαφορᾶς. Ἐὰν τὰ ἀτυχέστερα τῶν μελῶν αὐτῆς κοιμῶνται ὑπὸ τὸν ἀστερόεντα οὐρανόν, στεροῦνται πάσης θρησκευτικῆς ιδέας καὶ ρίπτονται εἰς τὸ στάδιον τῶν ἐλαφρῶν κλοπῶν, ἀφ' ἐτέρου ἀναπτύσσεται παρ' ὅ-

λοῖς αἰσθημὰ τι ἀδελφότητος καὶ ἀμοιβαίας βοήθειας. Πρότινος καιροῦ δέκα τοιαῦτα πλάσματα ἦσαν ἐξηπλωμένα εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ἐν Ἀθήναις σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου, εἶχον τὸν ἀρχηγόν των καὶ τὴν συνείδησιν ὅτι καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς πόλεως ὑπῆρχον ἄλλαι ὁμάδες ὁμοίως ὀργανισμένοι. Ἐκαστος ἐννοεῖ, ὅτι εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τὸ φαινόμενον τοῦτο λαμβάνει μείζονας διαστάσεις καὶ ὅτι ἐκ τῆς τάξεως ταύτης τῶν ἐγκαταλελειμμένων τῆς κοινωνίας θυμάτων γενναίως ἐφοδιάζονται αἱ φυλακαὶ τῶν Ἐπικρατειῶν. Παρατηρήθη οὕτως ὑπὸ τῆς Καταστατικῆς, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγκληματιῶν, τοὺς ὁποίους ἡ τάξις αὕτη προσήνεγκεν εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ὑπάρξεώς τῆς, εἶναι ἀνώτερος πάσης προχείρου ἀναλογίας. Δύνασθε δὲ νὰ κατασκευάσητε ποινικὰς φυλακὰς, καλοῦντες εἰς βοήθειαν, εἴτε τὴν ἐταιρικὴν μηχανὴν τῶν ἀσπλάγγων κεφαλαίων, εἴτε τὴν ἄκροτον ἐλεημοσύνην τῶν πλουσίων (ιδέαι κυκλοφορήσασαι ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις μετὰ πολλῆς ἀγαθότητος)· ἀλλὰ δὲν δύνασθε νὰ ἀποδείξητε εἰς μὲν τοὺς εὐεργετικούς, ὅτι τῆς προλήψεως τῶν ἐγκλημάτων ὠραιότερα καὶ ἐπαγωγότερα εἶναι ἡ τιμωρία αὐτῶν, εἰς δὲ τοὺς χρηματολόγους, ὅτι σώζονται ἀσφαλέστερον τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν διὰ τῆς τιμωρίας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἐν τῇ ἀνατροφῇ ἀποτροπῆς τῶν μᾶλλον ἐπιρρεπῶν φύσεων.

Κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον περιέχει ἡ τάξις αὕτη τῶν παίδων τοῦ δρόμου, ἐφηρμόσθησαν δύο συστήματα ἐν New-York τῆς Ἀμερικῆς. Ἀνθρωποὶ ἐννοοῦντες, ὅτι διαβαίνουσιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὐχὶ ὡς μαγνηταὶ πολυτίμων μετάλλων, ἀλλ' ὅπως συντελέσωσι τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, ἀπὸ τοῦ 1825 ἐσύστησαν φιλανθρωπικὰς οἰκίας, τὰς ὁποίας ἡ χεὶρ τῆς Ἀστυνομίας ἐπλήρου ἐκ τῶν περιφερομένων εἰς τὰς ὁδοὺς παίδων. Σκοπὸς ἦτο ἡ ἠθικὴ, πνευματικὴ καὶ σωματικὴ τῶν ἀτυχῶν τούτων πλάσματων βελτίωσις· ἀλλ' εἶχε τὸ ἄτοπον, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο ἐστηρίζετο εἰς τὴν βίαν,

κατὰ τῆς ὁποίας οἱ μικροὶ τῶν δρόμων ἀνεξάρτητοι ἔδειξαν ἀπ' ἀρχῆς ἀποφασιστικὴν ἀποστροφὴν.

Τὸ ἕτερον σύστημα ὀφείλεται εἰς τὸν K. Loring-Brace· ἐπινοηθὲν δὲ κατὰ τὸ 1854, ἀποφέρει μέχρι σήμερον γενναίους καρπούς. Τέλειον διαζύγιον πρὸς τὴν ἀστυνομικὴν βίαν, σεβασμὸς πρὸς τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν παίδων τοῦ δρόμου καὶ ἀνάπτυξις τῆς ἐν αὐτοῖς ἐνστίκτου ἰδέας τοῦ συμφέροντος, ἰδοὺ αἱ βάσεις τῆς νέας μεθόδου.

Ἡ πρώτη ἐργασία ἐστράφη φυσικῶ τῷ λόγῳ εἰς τὴν νυκτερινὴν διαμονὴν καὶ εἰς τὴν τροφήν τῶν μικρῶν τοῦ δρόμου κατοίκων. Ἀμφότεραι ἦσαν λίαν ὑποπτοι παρ' αὐταῖς, διότι ὁ μύθος τοῦ πειναλέου καὶ κατεσκληρότου λύκου, ὅστις ἠκολούθει τὸν εὐτραφῆ κύνα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου του μόνον μέχρις οὗ ἀνεκάλυψε τὰ ἔγχρη τοῦ περιλαιμίου τῆς δουλείας αὐτοῦ, περικλείει αἰωνίαν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ἐγίνωσκον οἱ παῖδες τοῦ δρόμου ἐκ στήθους. Ἡ νυκτερινὴ λοιπὸν διαμονὴ καὶ ἡ τροφή δὲν ἔπρεπε νὰ δωρηθῆ εἰς αὐτούς· ἀπ' ἐναντίας ἐθεωρήθησαν ὡς ἀνεξάρτητοι βιομήχανοι, οἵτινες ἔπρεπε νὰ πληρώσωσι τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεώς των. Τοιοῦτοτρόπως ὠρίσθησαν 30 λεπτὰ διὰ τὸν ὕπνον ἐπὶ κλίνης καλῆς καὶ διὰ τὸν χειμῶνα θερμῆς, 20 δὲ λεπτὰ δι' ἐν λουτρὸν καὶ ἐν γεῦμα. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἱ δύσκολοι παῖδες περιετριγύρισαν τὴν κενοφανῆ οἰκίαν (1), οὐχὶ βεβαίως ὡς οἱ Ἑβραῖοι τὴν Ἱεριχώ· ἀλ-

(1) Κατὰ τὴν νεωτέραν διαρρύθμισιν αὐτῆς τὸ μὲν ἰσόγειον διαιρεῖται εἰς πολλὰς καὶ εὐρείας αἰθούσας· ἑκατὸν πενήτηκοντα παῖδες δύνανται νὰ καθίσωσι εἰς τὸ ἐστιατόριον· μαγειρεῖον, ἀποθήκαι διάφοροι, δωμάτια διὰ τοὺς ὑπηρετάς καὶ τὸν διευθυντήν.

Τὸ δὲ πρῶτον πάτωμα περιέχει τὰς αἰθούσας τῶν παραδόσεων, τῆς γυμναστικῆς, λουτρὰ καὶ δωμάτια τῆς σωματικῆς περιποιήσεως μετ' ἀφθόνου θερμοῦ καὶ ψυχροῦ ὕδατος.

Τὰ δὲ ἄλλα δύο πατώματα εἶναι προωρισμένα διὰ κοιτῶνας, περιέχοντας 260 σιδεράς κλίνας, τεθειμένας εἰς δύο ὀριζοντεῖους γραμμὰς, ὡς ἐν τοῖς πλοίοις. Ἐν ἐκάστῳ κοιτῶνι ἀφθονα μέσα καθαριότητος· καὶ τὸ ὅλον ὑπὸ ἀσφαλεστάτους ὑγεινῆς ὕψους,

λ' ὅταν τέλος πολλοὶ ὁμοῦ ἀπεφάσιον νὰ διανυκτερεύσωσι ἅπαξ ἐν αὐτῇ, ἐφάνη ἀμέσως, ὅτι ὅλοι δὲν ἐνεπνέοντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν εἰρηνικῶν διαθέσεων. Ἐν τούτοις οἱ ταραξίαι ἐξεβλήθησαν ἐν ἀκαρεῖ μετὰ σταθερότητος καὶ δικαιοσύνης τοιαύτης, ὥστε ἐματαιώθη πᾶσα ἐπανάληψις. Ὅταν τὴν πρωίαν ἠγέρθησαν, πρώτην φοράν εἰς τὴν ζωὴν των περιεποιήθησαν τὰ σώματα ἑαυτῶν τοιοῦτοτρόπως δι' ὄλων τῶν χρειωδῶν τῆς καθαριότητος· τέλος καλὸν πρόγευμα ἐτελείωσε τὴν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς εὐτυχίας ἐκδρομὴν αὐτῶν. Ὅταν ἐξῆλλον ἐκ τῆς φιλανθρωπικῆς οἰκίας, ἐγένοντο θερμοὶ ἀπόστολοι τῆς χρησιμότητος αὐτῆς· ἔκτοτε δὲ ἡ ἰδέα ἐγένετο δημοτικωτάτη. Μίαν πρωίαν ὁ K. Loring-Brace, πρὶν διαλυθῶσι, δίδει εἰς τὴν ὁμήγυριν τὴν εἶδησιν, ὅτι πλοῦσις τις ζητεῖ ἓνα παῖδα διὰ τὸ γραφεῖόν του καὶ πληρόνει τρία τάλληρα ὡς ἐβδομαδιαῖον μισθόν. Πολλοὶ μεταξὺ τῶν παίδων εὐθὺς προσηνέχθησαν. «Ἄλλὰ, φίλοι μου (τοῖς λέγει), ὁ κύριος, ὁ δίδων τὰ τρία τάλληρα, θέλει παῖδα γνωρίζοντα νὰ γράφη». Σκληρὸς ὄρος, τὸν ὅποιον οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ. «Αἱ, παιδιὰ μου, τί λέγετε; Συναθροίζομεθα τὸ ἐσπέρας νὰ μάθωμεν;» ὅλοι τὸ ἐδέχθησαν, καθὼς βαθμηδὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Κυριακῆς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἠθικὸς σπόρος ἤρχισε νὰ ρίπτηται εἰς γῆν, τὴν ὁποίαν ἡ τύχη εἶχε ἐγκαταλείψει ἀκαλλιέργητον.

Διὰ μηχανισμοῦ δὲ θεραπεύοντος τὴν πρὸς τὸ παίξειν ἀδυναμίαν τῶν μικρῶν τούτων ἀνεξαρτήτων καὶ τὸν ὅποιον ὠνόμασε τράπεζαν, κατώρθωσε ὁ K. Loring-Brace νὰ συγκεντρόνῃ τὰ μικρὰ αὐτῶν νομίσματα, ὅπως ἀποτελεσθῆ βαθμηδὸν μείζων ποσότης, αἰσθητὴ εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ οικονομικοῦ πνεύματος τῆς νεαρᾶς ἀποικίας. Ἐθεσεν εἰς ψηφοφορίαν τὸν χρόνον πότε νὰ ἐπιστρέφονται αἱ ποσότητες αὐταὶ εἰς τοὺς καταθέτας· ἡ δὲ πλειοψηφία ἀπεφάσισεν, ἵνα μετὰ δύο μῆνας· εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν τινὲς γλῆαιοι ἐζήτησαν μετ' ὀλίγον τὸν ὀβολόν των ἀπεκρούσθησαν διὰ τοῦ κύρους τῆς πλειοψηφίας. Ὅταν δὲ ἡ τράπεζα ἔδωσεν ἐκάστῳ τὸ ἄθροισμα τῶν καταθέσεων αὐτοῦ, ἠγνόησαν ὅλοι

τὴν δύναμιν τῆς οἰκονομίας (¹). σήμερον δὲ εἶναι συνήθεις πλέον αἱ μηνιαῖαι τῶν παιδῶν ἀποταμιεύσεις μέχρι 300 ταλλήρων, ἀναβάσαι τὸ ὅλον μέχρι τοῦ 1872 εἰς 25 141 τάλληρα.

Ἡ ἰδέα τοῦ K. Loring-Brace λειτουργεῖ ἤδη 18 ἔτη, καθ' ἃ 94 326 παῖδες διέβησαν ἐκ τοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν Foulton οἰκοδομήματος αὐτῆς, διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὁποίου ἐδαπανήθησαν 132 888 τάλληρα, ἐξ ὧν 32 306 ὑπερηφάνως ἐπλήρωσαν οἱ ξενισθέντες. Ἐνῶ κατὰ τὸ 1854 τὸ παιδικὸν τοῦτο ἄσυλον περιελάμβανε 408 ἄτομα, κατὰ τὸ 1871 περιεῖχε 8 825. Ὁ σκοπὸς λοιπὸν καὶ τὸ ἀποτελεσμα συναντῶνται ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀσφαλεστέραν βᾶσιν τῆς οἰκονομίας τῶν ἐθνῶν, ἧτις δὲν πρέπει οὔτε κηφῆνας, οὔτε ἐχθροὺς νὰ τρέφῃ ἐν τοῖς σπλάγγχοις αὐτῆς.

ΠΕΡΙ ΑΥΞΗΣΕΩΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Μήτηρ τῶν κεφαλαίων εἶναι ἡ φειδώ. Ἀφαιρεῖται μέρος τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς στιγμιαίας καταναλώσεως καὶ φυλάσσεται πρὸς χρῆσιν μεταγενεστέραν. Ἐὰν τὸ περίσσευμα δύναται νὰ φυλαχθῇ αὐτούσιον, ἔχει καλῶς· ἐὰν δὲν δύναται, τότε μεταβάλλεται εἰς ἄλλο ἀντικείμενον μᾶλλον εὐφύλακτον. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ παραγωγὸς πολλοῦ οἴνου ἀποταμιεύει μέρος, μεταβάλλων αὐτὸ εἰς χρήματα, ὅπως καὶ ὁ ἐν τοῖς θεάμασι ἢ ἐν τοῖς ἄσμασι καλλιτέχνης, ἀνταλάσων τὰ στιγμιαίως φεύγοντα ἔργα αὐτοῦ διὰ τῶν νομισμάτων τῶν θαυμαστῶν του, κατορθοῦ τὴν ἀποταμίευσιν εἰς χρήματα, ἀφοῦ δὲν εἶναι αὕτη δυνατὴ εἰς τὰ ψδικά ἢ θεαματικά προϊόντα αὐτοῦ.

(¹) Ἀνάλογόν τι σύστημα ἐκανόνισε παρ' ἡμῶν καὶ ἡ τελευταία ἰδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἐταιρεία τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐνωσις Φίλων».

Ἡ πρώτη βᾶσις λοιπὸν ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπαρξιν περὶ σσεύματος πέραν τῶν ἀπολύτων τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκῶν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διατελῇ ἐν τῷ αὐτῷ ἀθλιότητι, ὥστε οὐδὲ τὰ πρὸς ζωάρκειαν πορίζεται ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, ἢ ποιητικῆ τῶν κεφαλαίων μηχανῆ καθίσταται ἀληθῆς δι' αὐτὸν σφίγξ.—Ἐν γένει δὲ τὰ πρὸς δημιουργίαν κεφαλαίων ἐλατήρια δύναται νὰ μελετηθῶσιν ὑπὸ δύο ἐπόψεις, διότι ἢ εἶναι ἠθικὰ ἢ εἶναι κοινωνικά· ἐννοεῖται, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑφίσταται στενὸς σύνδεσμος ἀλληλεπιδράσεως καὶ δὲν κινουσιν ἐν δεδομένη χώρᾳ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια τοῦ λαοῦ αὐτῆς, εἰμὴ διότι διατελεῖ οὗτος ἐν προχωρημένῃ κοινωνικῇ καταστάσει· καὶ τὰνάπαλιν ἢ κοινωνικὴ πρόοδος εἶναι πόρισμα διαφόρων ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν λόγων.

α.) Μεταξὺ τῶν ἠθικῶν ἐλατηρίων, ἡ πρόνοια, ἡ βιωτικὴ τάξις, ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ἑαυτὸν, ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα. Ἡ πρόνοια περὶ τοῦ μέλλοντος, συνδεομένη πρὸς τὴν ἀγάπην τῆς οἰκογενείας, ἀποτελεῖ τὸν κρίνον τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δι' ὅλου τοῦ ρεύματος τοῦ χρόνου, τὸ ὅποσον χωρίζει τὰς ἐπερχομένας γενεάς.—Ἡ ἐπὶ τῶν παθῶν δεσποτεία ἀποτελεῖ ἠθικὴν δύναμιν, ἧτις θυσιάζει τὰς στιγμιαίας ἀπολαύσεις χάριν ὑψηλοτέρας ἰδέας, τῆς ὁποίας ἢ καλλιέργεια ἀναβιβάζει τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ἢ παραμέλησις καταβιβάζει αὐτὸν μέχρι τοῦ κτήνους. Ὅταν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (14,5) ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ βασιλέως Σαρδαναπάλου ἐγράφετο «Ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἔρωτος τερπν' ἔπαθον», σημεῖον ὅτι ἡ ἠθικὴ περὶ τοῦ μέλλοντος πρόνοια διήρχητο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης κρισίμους ἐν Ἀσσυρίᾳ στιγμᾶς.—Ὁ δὲ τακτικὸς βίος εἶναι πόρισμα πολλῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους ἢ ἀνατροφή εἰσάγει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὸ πνεῦμα καλλιεργεῖ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ μέθοδος τῆς ζωῆς εἶναι ἰδιαιτέρα δύναμις, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν τῶν θεωρούντων τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔλευσιν ὡς συμβεβηκὸς πρὸς ἀπόλαυσιν ἢ στέρησιν, γένεσιν ἢ

καταστροφήν. Πόσα λαμπρά προτερήματα προσηνέχθησαν τῷ ὄντι θύματα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἀτάκτου βίου!

β'). Τὰ δὲ κοινωνικά εἰς αὐξήσιν τῶν κεφαλαίων ἐλατήρια δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ὅσον τὰ ἐπαγγέλματα διαιροῦνται, τόσον ἀνακαλύπτεται ὅτι μεταξὺ αὐτῶν τινὰ ἐρεθίζουσι ὀλιγώτερον τῶν λοιπῶν τὴν πρὸς ἀποταμίευσιν τάσιν. Εἰς τὸν βασιλέα π. χ. τὸν πολιτικόν, τὸν ἱερέα, τὸν δικαστὴν ἢ τὸν στρατιώτην θὰ ἦτο χεῖριστον σύμπτωμα ἢ κρίσις τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου διὰ τῆς λάμπειας τοῦ χρυσοῦ. Ὑποθέσατε στρατηγὸν, ὁδηγοῦντα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ στρατὸν ἐκ τραπεζιτῶν!—Ἐν γένει ὁ κίνδυνος ἐπαγγελμάτων τινῶν ἐξασθενεῖ τὴν πρὸς ἀποταμίευσιν τάσιν τῶν εἰς αὐτὰ ἀσχολουμένων. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ναυτικὸς, ὁ στρατιωτικὸς, δὲν αἰσθάνονται τόσον στερεοὺς τοὺς δεσμοὺς τῆς μετὰ τῆς αὔριον ἐνώσεως, ὅσον ὁ ἀσφαλῆς τῆς πόλεως κάτοικος. Αἱ ἐποχαὶ τῶν μεγάλων ἐπιδημιῶν καὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν συμφορῶν ὑπόκεινται εἰς δεινότεραν ἔτι τοῦ κινδύνου ἐπιρροήν, διότι ἐν αὐταῖς καταπτοεῖται μέχρι τοσοῦτου ἡ φαντασία, ὥστε πᾶσα τοῦ μέλλοντος γοητεία μεταβάλλεται εἰς εἰρηνεῖαν πένθιμον. Ὅταν δὲ ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ νομικὴ τάξις εἶναι ἀσθενὴς ἢ ἐλλείπη διόλου, τὰ κακὰ σπέρματα ἀναφύονται πανταχόθεν. Τὸ δικαίωμα τότε τοῦ ἰσχυροτέρου ἀποτελεῖ τὸν στερεώτερον πολιτικὸν κώδικα, ὑπὸ τὰς ἐγγυήσεις τοῦ ὁποῦ ἢ πρὸς ἀποταμίευσιν τάσις ἐκμηδενίζεται.

Ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις ἐξασκεῖ ἐν γένει μεγάλην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπιρροήν. Ὅταν οἱ Ἰησουίται ἀνέλαβον τὴν ἐκπολίτισιν τῶν ἀγρίων τοῦ Paraguay, ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐπιμελῶνται τὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὅπως τὰ μεγάλα μέλη τῆς οἰκογενείας φροντίζουσι περὶ τῆς τῶν μικρῶν. Πᾶν ὅ,τι δὲν ἐχρησίμευε παρ' αὐτοῖς εἰς ἄμεσον χρῆσιν κατεστρέφετο. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων διηγήσεων ἐνδεικτικωτάτη εἶναι ἡ περὶ τῶν ἀγρίων ἐκείνων, οἵτινες, συνειθίσαντες ἐπὶ τέλους νὰ γεωργῶσιν, ἔφαγον τοὺς δοθέντας αὐτοῖς ἀροτῆρας

βόας ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ, ὅτι ἐὰν τοὺς ἐπιπλήξωσιν, ἰκανὴ θὰ ἦτο ἡ δικαιολογία, ὅτι ἐπέινασαν! Ἐν τούτοις ὅσον προάγεται ὁ πολιτισμὸς, τόσον ἀναπτύσσεται καὶ ἡ τάσις πρὸς δημοουργίαν νέων κεφαλαίων. Τοιοῦτοτρόπως, ὡς ὑπελογίσθη ἐπὶ τοῦ φόρου τῆς κληρονομίας καὶ τοῦ εἰσοδήματος, ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1814—1848 ἡ μὲν κινητὴ περιουσία ἠύξησε κατὰ ἓν διλιούνιον λιρ. στερλ. ἢ δὲ ἀκίνητος κατὰ δύο περίπου. Κατὰ τὴν τετάρτην δὲ καὶ πέμπτην δεκαετηρίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπελογίσθη, ὅτι τὰ Εὐρωπαϊκὰ κεφάλαια ἠύξανον κατ' ἔτος ἐν Γαλλίᾳ μὲν κατὰ 200—300 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ κατὰ 1 ½ διλιούνιον φράγκων καὶ ἔτι πλέον.

Ἐν ἐποχῇ προχωρημένου πολιτισμοῦ σπεύδουσιν αἱ νέαι ἀνακαλύψεις καὶ αἱ νέαι κοινωνικαὶ σχέσεις, ἵνα δημιουργήσωσι νέα κεφάλαια μετὰ τοσαύτης ἐντάσεως, ὥστε γαῖαι, π. χ. ἐγκαταλελειμμένα, χάρις εἰς τὴν διάβασιν σιδηροδρόμου ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν, προσεγγίζουσιν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς τόπους τῆς καταναλώσεως, ὥστε εὐθὺς ἡ βιομηχανία ἐπιλαμβάνεται τῆς καλλιεργείας αὐτῶν καὶ αὐξάνει τοιοῦτοτρόπως τὸ ἐθνικὸν κεφάλαιον δι' ὄλων τῶν εἰσοδημάτων, τὰ ὅποια ἀμέσως ἢ ἐμμέσως θὰ προκαλέσῃ. Τὸ πνεῦμα τῶν ἐπιχειρήσεων ὠθεῖ ἐν τοιαύταις περιόδους τὴν ἐθνικὴν δραστηριότητα πρὸς τὰ πρόσω. Αἱ πόλεις πολυπλασιάζονται καὶ ἡ ἐξοχὴ τελειοποιεῖται. Ἐὰν ἡγείρετο ἡ πρὸ ἐνός αἰῶνος γενεά, δὲν θὰ ἐγνώριζε τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον εἶχε νομίσει, ὅτι κατάρθρωσε νὰ κυριεύσῃ.—Ἐν ἐποχαῖς ἐν τούτοις κοινωνικῆς παρακμῆς δὲν βραδύνουσι νὰ συσσωρευθῶσιν ἀλληλοδιαδόχως ὄλα τὰ πρωτογενῆ τῆς βαρβαρότητος ἀποτελέσματα. Ὅταν οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας ἰδιοκτητῶν ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτῶν αὐτοκράτορας ἄρτον καὶ θέατρα, ἡ μὲν ἡγεμονικὴ λάμπις ἐθάμβωνε τὰ ὄμματα τῶν θυμάτων τῆς ἀθλιότητος, ὁ δὲ Νέρων ἠγόραζε δοχεῖον μύρου ἀντὶ 300 ταλάντων καὶ ἐκτίζε τὸν χρυσοῦν αὐτοῦ οἶκον (aurea domus). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἡδονὴ εἶχε μεταβληθῆ εἰς Κίρκην, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἔτρεχον τοὺς κινδύ-

νους τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὀδυσσεύς. Τὸ κοινωνικὸν πλοῖον ἐν τοιαύταις περιόδοις εἶναι ἐγγὺς νὰ ναυαγήσῃ, οἱ δὲ ναῦται μεθύσκονται, ἵνα ἀποθάνωσιν εὐθύμως. Τότε μὴ ζητεῖτε τὴν δύναμιν, ἣτις δημιουργεῖ τὰ κεφάλαια, διότι εἶναι ἀχαλίνωτος ἐκείνη, ἣτις τὰ καταστρέφει.

ΠΕΡΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς προορισμὸν, προορισμὸν μέγαν καὶ ὑψηλόν. Ὁ προορισμὸς αὐτῆς εἶναι ἡ ἠθικὴ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀγνισμὸς αὐτοῦ διὰ μέσου τῆς θείας χάριτος. Ἄλλ' ὅπως καὶ ἐξικνῆται τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς προορισμοῦ ἔχει ἀνάγκη λειτουργῶν καὶ καθόλου εἰπεῖν ὀργάνων ἐπιτηδείων.

Ἐπάρχει ἀλήθεια ὠμολογημένη, ἰδίᾳ δὲ ἐν πολλῇ τιμῇ παρὰ τοῖς οικονομολόγοις, καθ' ἣν ὡς τὰ ἐργαλεῖα τὰ εἰς πολλὰς χρησιμεύοντα χρήσεις δὲν εἶναι συνήθως καὶ τὰ τελειότατα πρὸς πάσας, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ εἰς διαφόρους ἀσχολούμενοι ἐργασίας δὲν εἶναι συνήθως καὶ οἱ δεξιώτατοι περὶ ταύτας. Ὁ σκυτοτόμος λόγου χάριν, ὅστις εἶναι ἅμα τέκτων καὶ γεωργὸς δὲν εἶναι συνήθως καὶ ὁ ἄριστος σκυτοτόμος καὶ τέκτων καὶ γεωργός. Ἄριστοι εἶναι κατὰ νόνα μόνοι οἱ ἀποκλειστικῶς εἰς ἔργον τι ἀποδύμενοι καὶ ἐν αὐτῷ τελειούμενοι. Ὁ κανὼν οὗτος δὲν δύναται ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀποτελῇ ἐξαιρέσειν. Οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας δὲν θὰ ἦναι οἱ ἐπιτηδειότατοι εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῖς, ἐὰν σύναμα ἦναι ἠναγκασμένοι νὰ γεωργῶσι καὶ φιλοτεχνῶσι· τὰ ὄργανα αὐτῆς ὡς τὰ ἱερά φέρ' εἰπεῖν οἰκοδομήματα καὶ σκευὴ καὶ ἀπλῶς ἀνθρωπίνως σκεπτόμενοι δὲν θὰ ἦσαν τὰ κάλλιστα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἐὰν ἅμα ἐχρησίμευον εἰς κοσμικὰς χρήσεις.

Ἐν τούτοις οὐδεὶς κανὼν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπείων ἄνευ ἐξαιρέσεως, οὐδὲ οὗτος ἄρα. Δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρεθῃ μεγαλοπράγμων φύσις ἣτις διάφορα ἔργα ὅτι τελειότατα ἢ τὸ μὲν τελειότατα τὸ δὲ μετρίως νὰ κατεργάζεται, ὡς δὲ ἦτο ἀδύνατον π. χ. εἰς τὸν Παῦλον νὰ ἦναι Ἀπόστολος τῆς οἰκουμένης καὶ ἅμα νὰ σκηνοποιῇ. Καὶ πάλιν ὑπάρχουσι περιστάσεις ἀνάγκης καθ' ἃς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄργανον πρὸς ποικιλωτάτας τίθεται χρήσεις. Ἄλλὰ τὰ τοιαῦτα εἶναι ὁμολογουμένως ἐξαιρέσεις κατ' οὐδὲν μειοῦσαι τὸ κύριον τοῦ κανόνος.

Ἴνα ἡ Ἐκκλησία ἔχῃ λειτουργοὺς εἰδικῶς εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν πεπαιδευμένους, ἵνα μὴ στέρηται ἐξωτερικῶν ὀργάνων προσφῶν πρὸς τὰς ἱεράς αὐτῆς τελετὰς καὶ λειτουργίας, πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ ἀκολουθῇ τῷ κανόνι καὶ νὰ μὴ προσφεύγῃ εἰς τὰς ἐξαιρέσεις. Διότι μεγαλοῦργοι μὲν φύσεις εἶναι σπανιώταται, νὰ ἐμμένῃ δὲ τις ἐκὼν εἰς μηχανήματα ἀνάγκης, ἐνῶ ἔχει τὰ μέσα βελτιώσεως τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ ἐνεργείας, τοῦτο μαρτυρεῖ τοῦλάχιστον ἀβελτηρίαν. Ἄλλ', ἵνα μὴ προσφεύγῃ εἰς ἐξαιρέσεις ἡ Ἐκκλησία, δεόν νὰ ἔχῃ πόρους ἱκανοὺς πρὸς περιποίησιν τελείων ὀργάνων.

Ἄλλοτε ἡ Ἐκκλησία εἶχεν αὐτὴ καὶ τὴν περὶ εὐεργετικῶν καθιδρυμάτων φροντίδα, τοῦτο δὲν γίνεται πλέον τὴν σήμερον. Περὶ συντηρήσεως ἐπισκόπων, ἱεράς Συνόδου, καὶ ἱεροκηρύκων ἐλήφθη παρ' ἡμῖν παρὰ τῆς πολιτείας πρόνοιά τις, τὰ μοναστήρια κέκτηνται δι' ἑαυτὰ ἱκανὴν καὶ ἴσως καὶ περισσὴν περιουσίαν. Καὶ τὰ ἱεροδομικὰ καὶ ἱεροστολικὰ οἰκονομοῦνται ὅπωςδὴποτε παρ' ἡμῖν. Μόνη ὅμως ἡ θέσις τῶν ἐφημερίων εἶναι ἡ πολλὰς πολλάκις παρασχοῦσα πρὸς σκέψιν ἀφορμὰς καὶ δι' ἧς τὴν βελτίωσιν πολλὰ ἐγένοντο μέχρι τοῦδε ἀπόπειραι καὶ ποικίλαι. Ἐὰν καὶ ἡμεῖς ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐκφέρωμεν ὀλίγας ἐπὶ τοῦ ἀμνηστῆρου ὅπως οὖν τούτου θέματος σκέψεις, τοῦτο ποιοῦμεν, διότι ἐν ταῖς μέχρι τοῦδε ἀποπείραις παρετηρήσαμεν ἀστοχίας τινὰς ἀγνοίαν ἀναγκαίων ὄρων ἐκκλησιαστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος

προϋποτιθείσας. Διό και διείλομεν τὴν παροῦσαν μελέτην εἰς δύο. Καὶ ἐν πρώτῳ μὲν τινι μέρει διαγράφονται οἱ ἀναγκαῖοι ὄροι καὶ ἀρχαί, ὑφ' ἃς εἶναι δυνατὴ ἐπιτυχῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆ λύσις τοῦ ζητήματος, ἐν δευτέρῳ δὲ προτείνονται τρόποι τινές, καθ' οὓς ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι τὸ ζήτημα δύναται νὰ λυθῆ προσφυῶς ἅμα καὶ εὐχερῶς.

Α.

1. *Ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθόλου οἰκονομίας ἐν ὑποτυπώσει.*

Ἡ Ἐκκλησία ἐν ὅσῳ δὲν εἶχε ἀναγνωρισθῆ παρὰ τῆς πολιτείας ὡς νόμιμον κεκτημένην ὑπαρξίν, ἐν ὅσῳ ἐδιώκετο μάλιστα παρ' αὐτῆς, δὲν εἶχε ἰδίαν περιουσίαν, ἀλλ' ὠκονόμει τὰς χρηματικὰς αὐτῆς ἀνάγκας διὰ τῶν ἐκουσίων προσφορῶν τῶν πιστῶν. Ἐξ αὐτῶν ἐλαμβάνοντο τὰ πρὸς κοινὴν λατρείαν ἀναγκαῖα, ἐξ αὐτῶν ἡ τροφή καὶ συντήρησις τῶν κληρικῶν ὡς τὰ πολλὰ, καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ περιθαλψίς τῶν πενήτων καὶ τῶν ἐν ἀτυχίαις.

Ἄλλ' ἤδη κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἡ Ἐκκλησία εἶχε σιωπηλῶς περιέλθῃ εἰς κυριότητα κτήσεων, ἐξ ὧν ἐπορίζετο διαρκεῖς προσόδους. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ διατάγματος τοῦ Λικινίου, τὸ ὁποῖον ἐνῶ συνεχῶρει τοῖς χριστιανοῖς ἐλευθέραν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν, διέταττεν ἅμα καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν κατὰ τοὺς διωγμοὺς δημευθέντων ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Ἀφ' ὅτου ὁμως ἡ τάξις αὕτη ἐβεβαιώθη ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ διὰ νόμου, ἀφ' ὅτου χριστιανοὶ αὐτοκράτορες παρεχώρησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ κτήματα ἀνήκοντα εἰς ναοὺς ἀρχαίων θεῶν, ἀφ' ὅτου ἡ εὐσέβεια τῶν πιστῶν ἐπιδαψίλευεν αὐτῇ, ἰδίως διὰ τελευταίας βουλήσεως διατάξεων, γενναίας δωρεάς, ἔκτοτε ὄχι μόνον δὲν ἐστέρετο ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἀφθονοὶ καὶ διαρκεῖς ἔρρεον αὐτῇ οἱ πόροι πρὸς ἀξιοπρεπῆ καὶ εὐμαρῆ συντήρησιν.

Τὰ οὕτω γενναίως ἐν τούτοις δωρούμενα δὲν ἐδίδοντο τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς σπατάλην, ἀλλ' ἵνα δι' αὐτῶν οἰκονομῆ ἀ-

πάσας αὐτῆς τὰς ἀνάγκας καὶ ὅσον ἔνεστι διαρκέστερον. Ἴνα ὁ τελευταῖος ἰδίᾳ ὄρος τηρῆται, ἵνα μὴ ἡ Ἐκκλησία ὅτε μὲν ἀφθονῆ τῶν ἔξω ἀγαθῶν, ὅτε δὲ στέρηται τούτων, ὅπως δὲ μὴ ἦναι πάντοτε ἠναγκασμένη νὰ ἐπικαλῆται τὴν γενναιοδωρίαν τῶν τέκνων αὐτῆς, ὠρίσθη τὸ ἀνεκποίητον τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, μόνων τῶν ἐξ αὐτῆς προσόδων συγχωρηθειῶν εἰς συνήθεις δαπάνας. Διὰ τῆς προνοίας ταύτης ἡ Ἐκκλησία ἀπετέλει σὺν τῷ χρόνῳ περιουσίαν, δι' ἧς οἰκονομικῶς καθίστατο ἀνεξάρτητος καὶ δι' ἧς ἀντὶ νὰ ἐπιβαρύνῃ ἐκάστοτε τὰ τέκνα αὐτῆς ἐδύνατο νὰ τείνῃ αὐτὴ παραμυθητικὴν χεῖρα εἰς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀτυχεῖς τῆς γῆς.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ἐκάστης ἐπισκοπῆς ἀπετέλει τὸ κατ' ἀρχὰς ἐνιαῖόν τι ὄλον· ἡ δὲ διοίκησις αὐτῆς ἀνήκεν ἀποκλειστικῶς τῷ ἐπισκόπῳ. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ἐπισκοπαὶ ἠῤῥξανον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πιστῶν, τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπισκόπου καθίσταντο πολυπλοκώτερα καὶ ποικιλώτερα, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ἐμεγαλύνετο. Ἐκτοτε οἱ ἐπίσκοποι ἀνέθετον τὴν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φροντίδα εἰδικῶς εἰς κληρικούς τινας. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἀρχιδιάκονοι καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου γενικοὶ καταστάντες οἰκονόμοι. Οἱ ἐπίσκοποι ὁμως ἐπεφυλάξαντο εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐπιτήρησιν καὶ εὐθύνην αὐτῶν, αὐτοὶ ἐπίσης ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐποπτευόμενοι.

Ἡ διανομὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων ἀνήκε τὸ πάλαι ὡς καὶ ἡ διοίκησις ἀποκλειστικῶς τῷ ἐπισκόπῳ. Κατ' ἀρχὰς μάλιστα ἀπλῶς ἐκ τῆς κρίσεως αὐτοῦ ἤρτητο νὰ ἀπονεύμῃ τὸ εἰς ἐκάστην ἀνάγκην ἀναλογοῦν καὶ προσῆκον, μόνον δὲ διὰ μὴ ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν ἢ διὰ τὴν ἐντελῆ παραμέλησιν τῶν κληρικῶν καθίστατο ὑπόλογος. Ὑστερον ὁμως ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια καὶ σύνοδοί τινες τοπικαὶ ἐν τῇ Δύσει εἰσῆγαγον τὰξιν τινα ἐν τῇ διανομῇ, ποικίλην κατὰ χώρας. Οὕτω ἐν Ἰταλίᾳ ἤδη κατὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα ἐπεκράτει ἡ τάξις τῆς εἰς τέσσαρα διανομῆς

των προσόδων ἐκάστης Ἐκκλησίας· τούτων δὲ τὸ ἐν ἀνηκεν τῷ ἐπισκόπῳ, τὸ ἕτερον τοῖς κληρικοῖς, τὸ τρίτον τοῖς πτωχοῖς καὶ τὸ τέταρτον ἐδίδοτο εἰς τὸ ἱεροδομικὸν ταμεῖον (Fabrica ecclesiae). Ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ κατὰ τὴν 5' εκατονταετηρίδα διέκρινον μεταξὺ τῶν προσόδων τοῦ κυριακοῦ ἤτοι τῆς ἐπισκοπικῆς ἢ τε καθεδρικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν· ἐξ ἀπασῶν ἐλάμβανεν ὁ ἐπίσκοπος συνήθως μέρος εἰ καὶ μείζον τι ὡς τὰ πολλὰ ἐκ τῶν τῆς ἐπισκοπικῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ μέρος τὸ πρὸς οἰκοδομῆν, ἐπισκευῆν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ χάριν τῆς δημοσίας λατρείας ἤτο ἐπίσης χωριστὸν ἀπὸ τοῦ εἰς τοὺς κατωτέρους τοῦ ἐπισκόπου κληρικούς ἀπονεμομένου.

Ἐκ τῆς ἰδικῆς ταύτης διανομῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων προήλθεν κατ' ὀλίγον ἡ καλουμένη εἰδοποίησις (specificatio) ἢ τε ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ἐκκλησίας ἀνάγκας. Ἄντι δηλονότι αἱ πρόσοδοι ἐκάστης Ἐκκλησίας νὰ συλλέγωνται ἐν πρώτοις κοιναὶ καὶ ὕστερον νὰ διαιρῶνται κατὰ μοίρας, ὠρίσθη αὕτη ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία νὰ διαιρεθῆ, ἐξ αὐτῶν δὲ μοίρα τις ἐτάχθη εἰς συντήρησιν τοῦ ἐπισκόπου, ἄλλη τις ἐδόθη εἰς τοὺς κληρικούς καὶ ἄλλη εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ἔμεινεν ἀτυχῶς διὰ τὰς γνωστὰς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐπισκηψάσας θυέλλας παρ' ἡμῖν ἐν πολλοῖς ἀτελής, ἐν τῇ Δύσει ὅμως ἐτελειώθη ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν καὶ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γερμανικοῦ δικαίου ἐπὶ τῶν ἐφημερίων εἰς τοῦτο, ὥστε ἐκάστη ἐκκλησία πρέπει νὰ ἔχῃ ἀναγκαίως προικοδότημά τι, οὔτινος αἱ πρόσοδοι νὰ ἦναι ἱκαναὶ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐφημερίου καὶ τὸ ὅποιον νὰ ἐκχωρῆται τούτῳ εἰς ἐπικαρπίαν.

2. Οἰκονομία ἐν τοῖς λειτουργοῖς.

Ἡ εὐπορία καθιστᾶ δυνατὴν, καθ' ὠμολογημένας ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης τῶν οἰκονομικῶν, τὴν κατ' εἶδος καὶ μέρη διαίρεσιν τῆς ἐργασίας, ἡ διαίρεσις δ' ἐπάγεται τὴν τελείω-

σιν αὐτῆς. Τούναντίον ἡ ἀπορία ἔχει ἀναγκαίως ἐπακόλουθον τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ τὸ ἀτελές. Ἄλλ' ἡ ἀπορία δὲν εἶναι καὶ πάντοτε ἔλλειψις πόρων, ἀλλὰ πολλάκις κακὴ αὐτῶν οἰκονομία. Συγχοτάτη δ' ἀπαντᾷ ἡ κακὴ οἰκονομία, ἐνθα τὸ τέλος ἤτοι τὸ σκοπούμενον προῖον τῆς ἐργασίας δὲν λαμβάνεται ὡς τελικὸς σκοπὸς, ἀλλ' ἡ ἐργασία εἶναι ἀπλῶς ἀφορμὴ πρὸς διατροφήν τῶν ἐργαζομένων. Ὑποθεθεῖσθω λόγου χάριν ὅτι ἔχομεν χρεῖαν τεχνικῆς τινὸς ἐργασίας, τῆς ἱατρικῆς φερ' εἰπεῖν διὰ νοσοκομείου. Ὑποθεθεῖσθω ἔτι ὅτι αἱ ἱατρικαὶ τοῦ νοσοκομείου ἀνάγκαι δύνανται νὰ θεραπευθῶσι ὑπὸ δύο δεξιῶν ἱατρῶν καὶ ὅτι τὸ νοσοκομεῖον κέκτηται πόρους ἱκανοὺς πρὸς ἀξιοπρεπῆ μίσθωσιν δύο τοιούτων. Ἐὰν ἀντὶ δύο διορίσωμεν δέκα ἢ πλείονας οἱ διὰ δύο ἐπαρκεῖς πόροι θὰ διανεμηθῶσι οὕτω ἀνεπαρκῶς μεταξὺ δέκα ἢ πλείονων· διὰ τοιούτου μερίσματος δὲν θὰ ἦναι δυνατόν νὰ προσκτῆσωμεν οὐδὲ ἓνα ἱκανὸν ἱατρὸν καὶ οὕτω θὰ ἔχωμεν εὐθὺς τὰς συνεπείας τῆς ἀπορίας, εἰ καὶ κατ' ἀλήθειαν τὸ νοσοκομεῖον δὲν εὐρίσκετο ἐν ἀπορίᾳ.

Ὅχι μόνον ἡ φρόνησις καὶ τὸ καθήκον ἀλλὰ καὶ ἱεροὶ θεασμοὶ ἀπαγορεύουσι αὐστηρῶς τὴν εἰσαγωγὴν περιττῶν κληρικῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν. Εἶναι δὲ ἀσέβεια καθαρὰ καὶ καιριωτάτη τῆς Ἐκκλησίας βλάβη διὰ τῆς προσλήψεως πλεονάζοντων νὰ σμικρύνωται αὐτῆς αἱ ἐξωτερικαὶ παροχαὶ καὶ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀναγκάζηται οὕτω πάντοτε νὰ καλῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀνθρώπους τὰ ἱερά αὐτῶν καθήκοντα ὡς ἐν παρέργῳ διαχειριζομένους, πάσης δὲ εἰδικῆς πρὸς τὸ ἔργον αὐτῶν μορφώσεως ἀπεστερημένους. Ἡ Ἐκκλησία ὄχι μόνον ἀριθμητικῶς πλεονάζοντας δὲν συγχωρεῖ νὰ εἰσάγωνται εἰς τὰς τάξεις τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μὴ πλεονάζουσι τοιοῦτον εἰσῆγαγε σύστημα οἰκονομίας, ὥστε μόνον ὅταν ἀπόλυτος ἦναι ἡ ἀνάγκη νὰ εἰσάγωνται νὰ προσληφθῶσι κύρια πρόσωπα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, τῶν προσπιπτόντων ἐκάστοτε τοῖς λειτουργοῖς κωλυμάτων δι' αὐτῶν τῶν ὑπαρχόντων ἢ δι' ἐπιβοηθητικῶν προσώπων θε-

ραπευομένων. Ἡ οἰκονομία αὐτὴ ἔχει ἐν συντομίᾳ θεωρουμένη ὡς ἐξῆς.

Δύω εἶναι, ὡς γνωστὸν, αἱ κύριοι μέθοδοι τοῦ προσωπικοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἀξιωματῶν εἴτε ἐκκλησιαστικά εἶναι ταῦτα εἴτε πολιτικά· ἢ διορίζεται δηλονότι εἰς τις κατ' ἀξίωμα ἢ πλείονες ὁμοῦ. Πλείονες εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς σύμπραξιν ὅταν ἡ ἐνέργεια τῆς ἐξουσίας ἀπαιτῆ ἰδιάζουσαν πρόνοιαν καὶ λογισμὸν, καὶ σύσκεψιν ἄρα καὶ ἀπόφασιν πολλῶν· ὁ εἷς εἶναι ἐπιτηδειότερος πρὸς μείζονα δραστηριότητα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καθόσον αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ δὲν παραλύονται ἢ παρεμποδίζονται ὑπὸ τῆς διαφωνίας ἄλλων. Αἱ μέθοδοι αὗται δύνανται καὶ νὰ συνδυασθῶσι διὰ τοῦ διορισμοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ἀξίωμα πολλῶν ἰδία ἐν πᾶσι ἐνεργούντων ἢ ἐν τισι μὲν ἀπὸ κοινοῦ ἐν τισι δὲ ἰδία, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει συνδυάζονται καὶ τῶν δύο τὰ ἀγαθά. Οἰκονομικῶς ὅμως τὸ ζήτημα εἰ εἰς ἢ πολλοὶ ὑπὸ ἄλλην ὅλως παρίσταται ὅψιν καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Αἱ ἱεραὶ λειτουργίαι ἀνατίθενται, ὡς γνωστὸν, τοῖς προχειριζομένοις εἰς ἐνέργειαν διὰ βίου, κατὰ κανονικὴν δὲ ἀκριβειαν οὐδεὶς δύναται ν' ἀπεκδυθῆ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν οὔτε ἐκουσίως οὔτε ἀκουσίως, εἰ μὴ μόνον δι' ἠθικὰ ἢ θρησκευτικὰ παραπτώματα καθιστῶντα αὐτὸν ἀνάξιον τοῦ ἱεροῦ χαρακτήρος. Ἡ τοιαύτη τάξις οἰκονομικῶς θεωρουμένη εἶναι ἀρκούντως διὰ τοὺς κληρικούς προνοητικὴ, καθόσον ἀσφαλίζει αὐτοὺς οἰκονομικῶς καὶ διὰ περιστάσεις, καθ' ἃς ἤθελον καταστῆ προσκαίρως ἢ διαρκῶς ἀνίκανοι, ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ὅμως τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομίαν δὲν φαίνεται λίαν συντελεστικὴ. Καθόσον, ὅσάκις οἱ κληρικοὶ προσκαίρως ἢ διαρκῶς κωλύονται, ἢ Ἐκκλησία μὴ δυνάμενη νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτοὺς μηδὲ νὰ ἀφήσῃ ἀργὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ὀφείλει νὰ διορίσῃ ἀναπληρωτὰς καὶ φροντίσῃ καὶ περὶ τῆς συτηρήσεως τούτων, οὕτω δὲ νὰ αὐξήσῃ τὰς δαπάνας αὐτῆς.

Ἄλλα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀναποφεύκτου αὐξήσεως τῶν χάριν τῶν κληρικῶν δαπανῶν αἱ Ἐκκλησῖαι ἐμηχανήσαντο

οἰκονομίαν τινα, ἐκάστη ἰδίαν, ἄλλην μὲν ἢ Ὁρθόδοξος καὶ ἄλλην πῶς ἢ Ῥωμαϊκὴ καὶ ἢ τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαστέλλει αὐστηρῶς ἀνὰ μέσον τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κατωτέρων κληρικῶν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου εἶναι ἀναγκαίως μοναδικὸν καὶ ἐνιαῖον καὶ δὲν δύναται ὑπὸ πολλῶν νὰ ἐνεργῆται εἴτε ἀπὸ κοινοῦ συμπραττόντων εἴτε καὶ μὴ. Συνεπίσκοπος ἄρα τῆς αὐτῆς πόλεως εἶναι ἀδύνατος. Παρεμποδιζομένου τοῦ ἐπισκόπου ὑπὸ προσκαίρων κωλυμάτων ἀναπληροῦται οὗτος εἰς ἐπείγοντα ἀρχιερατικὰ καθήκοντα παρὰ τοῦ γειτνιῶντος ἐπισκόπου· διαρκῶς δὲ καταστάντος αὐτοῦ ἀνίκανου διορίζεται αὐτῷ βοηθός. Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἀκώλυτος ὢν δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ποιμνίου διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐπισκοπῆς, τότε ἡ διαιρεῖται ἢ ἐπισκοπὴ ἢ προσλαμβάνονται χωρεπίσκοποι (ὡς γίνεται ἐτι τὴν σήμερον ἐν Ῥωσίᾳ), οἵτινες πολλάκις καὶ ἀντὶ βοηθῶν χρησιμεύουσιν αὐτῷ.

Ἐπὶ τῶν ἐφημερίων δὲν ἐτήρησεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὸ μοναδικὸν σύστημα, ἀλλ' ἐφ' ὅσων χωρεῖ ἐταιρικόν τι· ἀντὶ δηλονότι νὰ συστήσῃ τόσας ἐνορίας ὅσοι ἐφημέριοι ἀναγκαῖοι, ὡς γίνεται κατὰ κανόνα ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων, ἠῦρυνε τὴν περιφέρειαν τῶν ἐνοριῶν οὕτω, ὥστε ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας πολλοὶ νὰ ἐπικηρύσσονται συνεφημέριοι. Διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου ἡ πρόσληψις βοηθῶν χάριν τῶν κωλυομένων κληρικῶν κατέστη περιττὴ, καθότι οἱ συνεφημέριοι ἀναπληροῦσι τὸν ἐκάστοτε κωλυόμενον, μόνον δὲ ὅσάκις οἱ συνεφημέριοι δὲν δύνανται νὰ ἀναπληρῶσι τὸν διαρκῶς καταστάντα ἀνίκανον ἢ ὅταν πλείονες τοῦ ἐνὸς ἢ πάντες κατέστησαν ἀνίκανοι, προσλαμβάνονται νέοι ἐφημέριοι ἐπιβοθητικοί. Ἡ τάξις αὕτη δὲν ἐτηρήθη μόνον ἐνθα ἦτο φυσικῶς ἀδύνατος, ὡς ἐπὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐν οἷς μόνον δι' ἓνα ἐφημέριον δύναται νὰ ὑπάρχῃ κύκλος ἐνεργείας, ὅτε, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων, οἱ ἐφημέριοι τῶν γειτνιῶντων χωριῶν ἢ πόλεων ἀναπληροῦσι τοὺς χωρικούς ἐφημερίους κωλυομένους.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία καὶ ἐπὶ τῶν ἐφημερίων ἐτήρησε

ὡς κανόνα τὴν μοναδικὴν τάξιν. Μόνον ἡ ἐπισκοπικὴ ἤτε καθεδρική Ἐκκλησία καὶ που σπανίως καὶ ἄλλαι ἀποτελοῦσι ἐξαιρέσειν τοῦ κανόνος τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων τὸ πλῆθος τῶν λειτουργῶν συνίσταται εἰς σωματεῖον ὡς τοιοῦτον ποικίλα κεκτημένον δικαιώματα. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ἀπιδώμεν ἀπὸ τῶν τὴν σήμερον σπανιωτέρων καταστασῶν τούτων ἐξαιρέσεων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐφημερίων ἠναγκάσθη ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία νὰ ἀπομιμηθῇ τὰ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων κωλυομένων ἢ μὴ ἐπαρκούντων τηρούμενα, διορίζουσα αὐτοῖς ἐκάστοτε βοηθοὺς καὶ τοποτηρητάς. Ἡ οἰκονομία αὐτῆς ἐπὶ ἐπισκόπου καὶ ἐφημερίων ἔχει εἰδικώτερον ὡς ἐξῆς. Κωλυομένου τοῦ ἐπισκόπου δι' αἰχμαλωσίαν ἢ διὰ βιαιάν ἀπαγωγὴν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς (*sedes impedita*) διορίζεται τοποτηρητής, διαρκῶς δὲ ἀνικάνου καταστάντος δίδεται αὐτῷ βοηθὸς (*coadjutor*). Ἐὰν δὲ δὲν ἐπαρκεῖ διὰ μέγεθος τῆς ἐπισκοπῆς εἰς ἀπάσας αὐτῆς τὰς ποιμαντικὰς ἀνάγκας τότε διὰ μὲν τὰς καθαρὰς ἀρχιερατικὰς πράξεις προσλαμβάνει βοηθὸν τιτλοῦχον τινα ἐπίσκοπον εἰς χώραν ἀπίστων διὰ τῆς χειροτονίας ἐπικηρυχθέντα (*episcopus titularis, episcopus in partibus infidelium*), διὰ δὲ τὰς διοικητικὰς ἔχει τὸν γενικὸν ἐπίτροπον τοὺς κατὰ χώραν ἀρχιπρεσβυτέρους καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς. Καὶ οἱ ἐφημέριοι, ὡς καὶ οἱ ἐπίσκοποι, ὅταν διὰ μέγεθος τῆς ἐνορίας δὲν ἐπαρκῶσι, ὀφείλουσι νὰ προσλαμβάνωσι βοηθοὺς (*cooperatores, vicarii*), τὸ δ' αὐτὸ ὀφείλουσι νὰ πράττωσι καὶ ὅταν κωλύονται προσωρινῶς, διαρκῶς δὲ ἀνίκανοι καταστάντες δέχονται παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τοποτηρητὴν (*vicarius*). — Ἡ τάξις, ἣν οἱ Διαμαρτυρούμενοι τηροῦσι ἐπὶ τῶν ἐφημερίων, δὲν παραλλάσσει κατὰ τὴν οἰκονομίαν εἰς σπουδαῖόν τι σημεῖον τῆς παρὰ Λατίνοις τηρουμένης.

3. *Τὰ ἀγαθὰ τῆς οἰκονομικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐφημερίων.*

Ἐπὶ τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἀπαρτεῖται ἡ οἰκονομία κατὰ δίκαιον λόγον καὶ νὰ ἀπαιτῇ ἡ πρώτη ἄρα καὶ κυριωτάτη συνέπεια τῆς οἰκονο-

μικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐφημερίων ἔσται ὁμολογουμένως ἡ ἀπαίτησις σπουδαιοτέρων προσόντων. Ἄλλ', ὅταν λέγωνται προσόντα, πολλοὶ συνήθως ὑπολαμβάνουσι μόνον τὰ προσόντα τελειοτέρας παιδείας. Ἡ καλὴ παιδεία εἶναι βεβαίως ἐν τῶν σπουδαιοτάτων τοῦ κληρικοῦ προσόντων ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ τὸ μόνον ἀναγκαίως παρ' αὐτοῦ ἀπαιτούμενον. Τοῦναντίον ὑπάρχουσι ἕτερα ἔτι ἀναγκαϊότερα, προτιμώμενα καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς παιδείας, ὅταν δὲν δύνανται νὰ συνδρασθῶσι. Τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον· ἡ περὶ τὴν ἀπλουστάτην ὅμως ταύτην ἀλήθειαν πλάνη εἶναι ἐν τῶν κυριωτάτων κωλυμάτων ὀρθῆς καὶ ταχείας λύσεως τοῦ περὶ ἀποκαταστάσεως ἱερέων ζητήματος.

Πολλοὶ δηλονότι λέγουσι ὅτι μόνοι οἱ πεπαιδευμένοι ἱερεῖς πρέπει κατὰ δίκαιον λόγον ἀξιοπρεπῶς νὰ οἰκονομηθῶσι, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχομεν τοιοῦτους, πρέπει νὰ περιμεινωμεν μέχρις ὅτου οἱ ὑπάρχοντες ἀντικαταστῶσι δι' ἀκριβῶς πεπαιδευμένων καὶ τότε νὰ παράσχωμεν αὐτοῖς εὐπρεπῆ συντήρησιν. Ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων ὅμως οὔτε δυνατὴ εἶναι τοιαύτη τις πρόνοια οὔτε σκόπιμος, διότι ἄλλως, ἀντὶ νὰ ἐπέλθῃ τις θεραπεία, θὰ διαιωνισθῇ τὸ κακὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ γνώμη αὕτη ἔχει τι τὸ εὐλογοφανές, ἀλλ' ἀντὶ νὰ δώσῃ ὀριστικὴν τοῦ ζητήματος λύσιν, ὡς φαίνεται, τοῦναντίον ἀναβάλλει αὐτὴν ἐπ' ἀόριστον καὶ καθιστᾷ ἴσως καὶ ἀδύνατον. Διότι μέχρις ὅτου ἐκλείψῃ ἡ παροῦσα τῶν ἐφημερίων γενεὰ, τὰ πράγματα θὰ μείνωσι, ὡς περ καὶ προτοῦ ἦσαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γενεὰ αὕτη δὲν θὰ ἐκλείψῃ αἰφνιδίως καὶ ἐν ἀκαρεῖ, ἀλλ' ἅμα ἐπὶ μέρους ἐκλείπει καὶ ἀντικαθίσταται, ἀναμένοντες νὰ λάβωμεν ὀριστικὴν πρόνοιαν περὶ ἱερέων μετὰ τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν, ἀναβάλλομεν αὐτὴν εἰς μέλλον τὸ ὅποιον πάντοτε θὰ μείνῃ μέλλον.

Κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἠθικὰ προσόντα, τὰ τῆς ἀγαθῆς ὑπολήψεως, τὰ τῆς πίστεως εἶναι πολλῶν ἀναγκαϊότερα τῶν τῆς παιδείας. Διότι ὁ ἔχων ταῦτα μὴ ἀκριβῶς δὲ πεπαιδευμένος ἐὰν δὲν οἰκοδομῇ ἀλλ' οὐδὲ καταστρέφει, ἐνῶ τοῦναντίον ἐὰν ὁ κληρικός κέκτηται μὲν

στοιχεία σπουδαίων γνώσεων, χωλαίνει δὲ περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πίστιν ὄχι μόνον δὲν οἰκοδομεῖ ἀλλὰ καὶ σκανδαλίζων βλάπτει καιρίως τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πλέον ἴσως ἢ ὁ περὶ τὰ αὐτὰ χωλαίνων ἀμαθής. Ἐπὶ πᾶσι δὲν πρέπει νὰ ἐπιλανθάνηται τις ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι διδασκαλία, ἀλλὰ ζωὴ καὶ πράξις, ἐπὶ δὲ τῆς πράξεως τὸ ἦθος καὶ τὸ ἀγαθὸν παράδειγμα ἐπενεργεῖ πλέον τῶν κενῶν θεωριῶν, τῶν ἀνευ ἔργων. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία δι' ἑλλειψιν τοῦ προσόντος ἀκριβοῦς παιδείας δὲν ἔταξεν εἰς τοὺς ἱερεῖς καθαιρεσιν ἢ ἀργίαν, βεβαίως ὅμως ἔπραξε τοῦτο ἐπὶ τῶν μὴ κεκτημένων τὰ ἠθικὰ ἢ τὰ τῆς πίστεως.

Διὰ νὰ ἐπέλθῃ τις λύσις, καὶ λύσις ὅπως οὖν ἐπιτυχῆς καὶ ταχεῖα τοῦ ζητήματος, καθ' ἡμᾶς κριτὰς τοῦτο πρέπει νὰ λυθῇ εὐθὺς ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων ἱερέων καὶ δὴ ἐν συνόλῳ εἴτε περὶ πάντων τοῦ κράτους λαμβανομένης κοινῆς φροντίδος εἴτε εἰδικῶς ἐν πρώτοις περὶ τῶν πόλεων καὶ ὕστερον περὶ κωμῶν καὶ χωριῶν, εἴτε ἐτι εἰδικώτερον περὶ τῶν ἐν ἐκάστη πόλει ἢ κώμῃ ἢ χωρίῳ ἢ καὶ μόνον περὶ τῶν ἐν ἐκάστη ἐνορίᾳ ὑπαρχόντων ἱερέων. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην θὰ αἰτιολογήσωμεν ὕστερον προσηκόντως· ἐπὶ τοῦ παρόντως ὅμως λέγομεν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης λύσεως εὐθὺς μετ' οὐ πολὺ θὰ ἔχωμεν τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα δύναται τις ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κληρικῶν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐλπίζῃ.

Πλὴν τοῦ ὅτι δι' αὐτῆς θὰ καταστῇ δυνατὴ ἢ ἀπαίτησις σπουδαιότερων προσόντων παρὰ τῶν νέων προχειρισμένων, δεύτερον ἀγαθὸν καὶ σπουδαιότατον κατόρθωμα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἔσται ἡ ἀποκατάστασις τῆς πειθαρχίας ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῆς καὶ ἡ βελτίωσις καὶ αὐτῶν τῶν ὑπαρχόντων ἱερέων.

Δι' ἀξιοπρεποῦς οἰκονομικῆς ἀποκαταστάσεως οἱ κληρικοί θὰ καταστῶσιν ἐν πρώτοις ἀνεξαρτητότεροι κατέναντι τοῦ ποιμνίου των, οὕτω δὲ θὰ ἀνακτῆσωσιν τὸ ἀρνητικὸν τοῦλάχιστον προσὸν πάσης ἀρχῆς τοῦ νὰ μὴ ἐξευτελίζωνται οἱ ὀφείλοντες ἄρχειν ἐνώπιον τῶν ἀρχομένων. Σὺν τῷ

χρόνῳ ἢ ἀνεξαρτησία αὐτῆ καὶ ὁ σπουδαιότερος καταρτισμὸς τῶν κληρικῶν τάξεων θὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ σέβας τὸ ἀληθές, τὸ εἰλικρινές τῶν λαϊκῶν πρὸς τοὺς κληρικούς, οὕτω δὲ συναποκαθίσταται εὐθὺς καὶ ἡ τάξις καὶ ἱερά πειθαρχία πρὸς τὰ κάτω. Τὸ αὐτὸ κατὰ μείζονα λόγον θὰ συμβῇ πρὸς τὰ ἄνω· οἱ ἐπίσκοποι θὰ δυνηθῶσι αὐστηροτέραν νὰ τηρῶσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν ἐν τοῖς κληρικοῖς, ἐντεῦθεν δὲ νέας ἀρῦόμενοι δυνάμεις θὰ δυνηθῶσιν ἀξιοπρεπέστερον καὶ ἀκριβέστερον νὰ μετέρχωνται τὰ ἱερά τῆς Ἐκκλησίας δίκαια. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς πειθαρχίας πρὸς τὰ ἄνω φαίνεται εἰς πολλοὺς ἀπίστευτος· καθόσον πολλοὶ δοξάζουσι ὅτι τοῦναντίον οὕτω οἱ κατώτεροι κληρικοί θὰ καταστῶσι πάντῃ ἀτίθασσοι πρὸς τοὺς ἀνωτέρους αὐτῶν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἔχει ἀναγκαίως ὡσπερ ἡμεῖς εἴπομεν καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν κοινῶν τόπων, οἵτινες περιτρέχουσι, οὕτως εἰπεῖν, ἀνὰ τὰς ὀμιλίαις παρ' ἡμῖν καὶ οἵτινες εἰς πολλὰς καὶ σεμνοπρεπεῖς κρίσεις δίδουσι ἀφορμὴν εἶναι εἰς συνηθέστατος ἢ κατ' ἀρχὴν μομφὴ τῶν ἐπισκόπων, ὡς τῆς κυριωτάτης, εἰμὴ μόνης, αἰτίας τῶν κακῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ πρόληψις αὕτη, διότι πρόληψις εἶναι, εἶναι ἀνευ λόγου καὶ ἀδίκος. Ἐξ ὅσης ἡμεῖς ἔχομεν τοῦλάχιστον προσωπικῆς γνωριμίας ἐπισκόπων ὁμολογοῦμεν ὅτι παρὰ τοῖς πλείστοις ἀπηντήσαμεν καλλίστας διαθέσεις, πολλοὶ δὲ καὶ προθυμοῦνται πάσῃ δυνάμει νὰ πράξωσι τὸ καλόν, ἀτυχῶς ὅμως ἡ θέσις αὐτῶν εἶναι λίαν ἄπορος καὶ ἀμήχανος ἐλλείψει συστηματικῆς καὶ ἀκριβοῦς νομοθεσίας. Ὅταν ἐλλείπη τὸ φῶς, ἐν τῷ σκότει τὰ πάντα εἶναι μέλανα. Ὅμοιον τι συμβαίνει καὶ ὅταν ἐλλείπη ἀκριβὴς νομοθεσία· καὶ ἡ χρηστὴ τοῦ τὸ ἀγαθὸν προαιρουμένου πράξις καὶ ἡ φαύλη τοῦ κακοῦ φαίνονται ἐξ ἴσου αὐθαίρετοι καὶ ἡμαρτημένοι. Πᾶν τοῦναντίον θὰ συμβῇ ὅταν ὑπάρχῃ νομοθεσία ἀκριβή· τότε καὶ ὁ ἀγαθὸς πράττει τὸ καλόν εὐχερέστερον καὶ προθυμώτερον καὶ ὁ κακὸς μὴ δυνάμενος νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἔλεγχον ἀναγκάζεται ἐκὼν ἄκων νὰ γένηται κρείσσων ἑαυτοῦ.

ἵνα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων φέρωμεν παράδειγμα χρήσιμον εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην λέγομεν ὅτι πολλοὶ ἐλλόγιμοι ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν ἡμῖν πολλάκις τὴν ἀμηχανίαν, εἰς ἣν εὐρίσκοντο κατέναντι ἀκόσμων κληρικῶν ἐλλείπει πειθαρχικῶν ποινῶν. Νὰ ἐφαρμόσωσι κατὰ γράμμα ἢ καὶ κατ' ἀναλογίαν τὰς αὐστηράς τῶν κανόνων ποινάς, αἵτινες ὡς τὰ πολλὰ εἶναι καθαίρεσις, καὶ σκληρὸν ἐφαίνετο καὶ ἅμα μέγα τὸ σκάνδαλον ἄνευ ἐλπίδος τινος ὠφελείας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καθόσον καὶ ἂν ἀποπεμφθῶσιν οἱ ἀνάξιοι δὲν ὑπάρχει ἐλπίς ἐνόσω τὰ τῶν κληρικῶν ἔχουσι, ὡσπερ καὶ ἔχουσι, ὅτι θὰ προσέλθωσι εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου τῶν καθαιρεθέντων ἀξιώτεροι.

Διὰ τῆς χορηγίας διαρκῶν καὶ ἀξιοπρεπῶν πόρων εἰς τοὺς κληρικούς καὶ ἡ τιμωρία τῶν ἀναξίων ἔσται δυνατὴ καὶ ἅμα δύναται κατὰ τὸ βᾶρος τοῦ ἐγκλήματος νὰ ὀρισθῇ δικαία καὶ ἐπιεικής. Διότι πρῶτον μὲν εἶναι δυνατόν νὰ σχηματισθῇ κλίμαξ τις πειθαρχικῶν καὶ κοινῶν ποινῶν διὰ τῆς προσκαιροῦ ἢ χρονιωτέρας στερήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, ἐπιβαλλομένης εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀναλόγου πρὸς τὸ βᾶρος τοῦ ἐγκλήματος· εἶπειτα δὲ, καὶ ἂν ποτε ἡ ἀποβολὴ τινος ἀπὸ τῶν ἱερατικῶν τάξεων καταστῇ ἀναγκαία, θὰ ἔχωμεν δι' ἐλπίδος ὅτι εὐθὺς θὰ προσέλθωσιν ἀξιώτεροι εἰς τὰς κενωθείσας θέσεις τῶν ἀναξίων. Ἡ ἀλήθεια τῶν λεγομένων εἶναι πασιφανής καὶ περιττὸν κρίνω διὰ τοῦτο νὰ ὑπομνήσω ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης τάξεως ἄλλαι Ἐκκλησίαι μάλιστα δὲ ἡ Ῥωμαϊκὴ τὴν πολλὴν καὶ αὐστηρὰν ἔχουσι πειθαρχίαν, ἐξ ἧς σπουδαιότατη πορίζονται ἐν τοῖς ἔσω καὶ ἔξω αὐτῶν πράγμασι δύναμιν.

Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας θὰ καταστήσῃ τοὺς κληρικούς σεμνοτέρους καὶ κοσμιωτέρους ὡς καὶ ἐλάσσονας παρέχοντας ἀφορμὰς εἰς σκάνδαλα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς γνώσεις καὶ τὴν παιδείαν πολλοὶ ἐκ τῶν νῦν ὑπαρχόντων θὰ καταστῶσι κρείσσονες ἑαυτῶν, ὅταν δὲν καταθλίβωνται ὑπὸ βιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ ὅταν μάλιστα καὶ ἀναγκάζωνται εἰς τοῦτο παρὰ τῶν προΐσταμένων.

(Ἔπεται τὸ τέλος).

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΠΑΔΟΥΚΑ ΕΥΤΑΞΙΑΣ.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ 1873.

Μόλις ἡ πολιτεία συστηθῇ, εὐθὺς ἀναφαίνεται ἡ πρὸς συντήρησιν τῆς μηχανῆς αὐτῆς ἀναπόφευκτος δαπάνη. Εὐ φρονοῦσα, ἐπικρατεία πτωχὴ θὰ προτιμῆσῃ πολιτείαν ὀλιγαρχικωτέραν· πλουσία δὲ δύναται νὰ ἀτενίσῃ καὶ εἰς πολυτέστερα κατασκευάσματα. Κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο, ἐὰν ἡ ἐργασία τῶν βασιλέων ἐπληρόνετο κατὰ τὴν διατίμησιν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Ῥωσσίας, οἱ πτωχοὶ λαοὶ ἔπρεπε διὰ παντὸς νὰ στερηθῶσι τοιοῦτου πολιτεύματος καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ ἄριστον. Εὐτυχῶς τὰ πράγματα δὲν ἔχουσι οὕτως· ὑπάρχει δὲ κατὰ φύσιν καὶ διὰ τοὺς λαοὺς, ὅπως καὶ διὰ τὰ ἄτομα, ἀναλογία τις μεταξὺ ἀναγκῶν καὶ βαλαντίου.

Ἡ ἀναλογία αὕτη κανονίζεται ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατεῖαις κατὰ πᾶν ἔτος διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὸν ὅποιον ψηφίζουσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους. Ὅτι ἡ ἐπιψήφισις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς ἐπικρατείας πρέπει πάντοτε νὰ προηγήται πάσης φορολογίας, δῆλον καὶ τῷ πλέον περὶ τὰ συνταγματικὰ νόμιμα ἀμύητοι. Ἡ κυβερνήσις ἐν ταῖς ἐλευθέραις χώραις ζεῖ, ἐφ' ὅσον οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ τὴν ἀνέχονται. Ἄμα οὗτοι ἀρνηθῶσι τὰ ἐφόδια, σημεῖον ὅτι καταδικάζουσιν αὐτὴν εἰς τὸν ἐξ ἀσιτίας θάνατον. Αὕτη εἶναι ἡ κυριωτάτη ὁδὸς τῶν συνταγματικῶν μεταβολῶν.—Ὅταν ὁ προϋπολογισμὸς δὲν προψηφίζεται, ὁ θεμελιώδης τότε νόμος προσβάλλεται, ὁ δὲ λαὸς πρέπει νὰ ἀρνηθῇ τοὺς ἑαυτοῦ φόρους. Βιάζεται; Πρέπει νὰ ἀντιστῇ. Τοιαύτη εἶναι ἡ πρακτικὴ ἔννοια τῆς ἀναθέσεως τῶν συνταγμάτων εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν λαῶν. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τῶν ἐκ συνταγματικῆς ἀτεχνίας καὶ ἀβουλίας μὴ προσπιψήψεων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁμολογῶ ὅμως ἐξίσου ἐπικινδύνους εἰς συνταγματικὰ ζητήματα καὶ τοὺς ἐπιβούλους καὶ τοὺς ἀτέχνους καὶ τοὺς ἀβούλους. Ἡ μὲν συνταγματικὴ μηχανὴ εἶναι λεπτοτάτη μηχανή, αἱ δὲ χονδραὶ χεῖρες κατάλληλαι διὰ τὴν βαναουσουργίαν.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1873 ὑπέβληθη κατὰ τὴν 22 Μαΐου ἐ. ἔ. εἰς τὴν Βουλὴν, περιέχων αὔξησιν τῶν ἐσόδων ἀπέναντι τοῦ 1872 κατὰ δρ. 241 643. Διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐγένοντο ἐλαττώσεις

δρ. 1 420 186 εις τὰς προϋποθέσεις τοῦ 1872 καὶ προσθήκαι δραχ. 1 661 829 εις τὰς προϋποθέσεις τοῦ 1873. Ἡ μείζων ἐπὶ τῶν πρώτων ἐλάττωσις ἀφορᾷ τὸ προϊόν τοῦ ἐγγείου φόρου καὶ τῶν δικαιωμάτων ἐπιкарπίας, διότι ἀπὸ δρ. 9 969 000 καταβιβάζεται εις 9 400 000. Ἡ μείζων ἐπὶ τῶν δευτέρων προσθήκη ἀφορᾷ τὰ τελωνία, διότι ἀπὸ δρ. 9 960 000 ἀναβιβάζονται εις 10 700 000. Τὸ περιεργον εἶναι, ὅτι τὸ ἐλαιον παίζει κυριώτατον πρόσωπον καὶ εις τὴν ἐλάττωσιν καὶ εις τὴν προσθήκην ταύτην. Οὕτως ἡ ἐσοδεία τοῦ 1873 προσιωνίζεται κατὰ 850 000 δρ. (φόρου) κατωτέρα, ἐνῶ ἡ ἐξαγωγή τοῦ ἐλαίου ἐν Ἑπτανήσῳ, περιλαμβάνουσα καὶ τὴν τοῦ 1872 παραγωγήν, θὰ εἰσάξῃ 740 000 πλειότερον δραχμὰς εις τὸ δημόσιον ταμεῖον. Τὰ μεταλλεῖα καὶ ὀρυκτὰ ἔρχονται κατόπιν, διότι ἀπὸ δρ. 1 067 200 κατὰ τὸ 1871 ἀνεβιβάσθη τῷ 1872 ἡ πρόσδοσις αὐτῶν εις δρ. 1 167 200, ὑπολογίζεται δὲ τῷ 1873 εις δρ. 1 572 000. Ἡ κυρία αὐξήσις ὀφείλεται εις τὸν φόρον τῶν σκωριῶν τοῦ Λαυρίου, ὅστις ἀπὸ δρ. 250 000 κατὰ τὸ 1872 ἀναβιβάζεται κατὰ τὸ 1873 εις δρ. 670 000. Ἡ κυβέρνησις λοιπὸν ὑποθέτει μείζονα παραγωγικὴν δραστηριότητα παρὰ τοῖς τραπεζικοῖς διαδόχοις, ἢ παρὰ τοῖς πεπειραμένοις μεταλλουργοῖς τῆς εταιρίας **Bouk.**

Ὅπως δὲ τὸ ὅλον τῶν κατὰ τὸ 1873 εἰσοδημάτων τῆς Ἑλλ. Ἐπικρατείας ὑποτίθεται ὑπὸ μὲν τῆς Κυβερνήσεως εις δρ. 35 937 000, ὑπὸ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς (ιδ. ἐκθεσιν τῆς 6 Ἰουνίου ἐ. ἔ.) κατὰ πλειοψηφίαν μὲν εις δρ. 35 757 000, κατὰ μειοψηφίαν δὲ εις δρ. 35 377 000. Ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ μέλλοντος, τὸ προφητικὸν χάρισμα δὲν εἶναι εις ὅλους ἐξίσου διαμεμορασμένον. Ἀρκεῖ ἡ σπουδαία τῶν Λαυριωτικῶν ἐκβολᾶδων καλλιέργεια, ἵνα πληρώσῃ τοῦ κράτους τὰ θησαυροφυλάκια. Ἀρκεῖ δὲ καὶ ἐξωτερικὴ κατὰ θάλασσαν περιπλοκή, ἵνα καταβιβάσῃ τὰς τελωνικὰς εἰσπράξεις. Δὲν ἐννοῶ ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ στάδιον τῶν πιθανοτήτων εἶναι κεκλεισμένον ἢ ἀχρηστον, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ἐμπειρία τις ἐ. τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ὑπουργείων τῶν Οἰκονομικῶν, τὴν ὁποίαν αἱ Κυβερνήσεις δανείζονται καὶ ὁ χρόνος ἐξελέγχει.

Ἰπὸ τὴν ἐποψίν τῶν ἐξόδων ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1873 ἔχει γενικὸν τινα χρωματισμὸν. Ἐὰν δὲν ἐπιτυχάνῃ τὴν οἰκονομίαν ἐφ' ἧ δει, εἶναι βέβαιον ὅτι ἀναγράφει αὐτὴν ὡς ὑπερτάτην ἐπὶ τοιούτων ἔργων ἀρετὴν. Εἶναι πρόδηλον, ὅτι πρόκειται περὶ κοινοῦ τόπου, τὸν ὁποῖον πᾶσα Κυβέρνησις γνωρίζει ἐκ στήθους· δύναται δὲ νὰ ἀναφέρῃ τις πολλὰ παραδείγματα οἰκονομιῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ καὶ

ἀσυνειῶν ἐν ταῖς εἰδικαῖς πιστώσεσιν. Ὅπως δὲ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐμίλησε καὶ περὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐμπορικῆς οἰκονομίας, ὅτι πρέπει νὰ προεξάρχη ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς τῶν ἐπικρατειῶν. Ὅσοι ἔσπευσαν νὰ τὸν ἐπικρίνωσιν, ἀπώλεσαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μάθωσι περὶ τίνος ἐμπορικῆς οἰκονομίας πρόκειται. Διότι εἶναι δύο μέθοδοι· ἡ ἐκ μικρῶν ποσῶν μεγάλη κερδίζουσα καὶ ἡ ἐκ μεγάλων ποσῶν πολλὰ ὠφελουμένη. Ἡ πρώτη εἶναι τοκογλυφικὴ παρὰ τοῖς ἰδιώταις καὶ ταμειυτικὴ παρὰ ταῖς κυβερνήσεις· ἡ δευτέρα συμβιβάζεται πλειότερον πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν καταναλωτῶν καὶ συσταίνει ἐτι μᾶλλον τὴν νέαν τοῦ ἐμπορίου ἐπιστήμην. Ἡ πρώτη συμβουλεύει τὴν αὐξήσιν π. χ. τοῦ φόρου τοῦ ἄλατος καὶ ἡ δευτέρα τὴν ἐλάττωσιν π. χ. τοῦ γραμματοσήμου, διότι ἐπὶ τοῦ ἄλατος θὰ περιορισθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ γραμματοσήμου θὰ αὐξήσῃ ἡ κατανάλωσις, ἐπὶ ζήμια εις τὸ πρῶτον καὶ ἐπ' ὠφελεία εις τὸ δεύτερον τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ὅπερ μέγιστον, καὶ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, ὅπερ ἐπόμενον.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ ἰδέα τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ τὴν προοδευτικὴν αὐτῆς ὄψιν καὶ οἱ πολιτευόμενοι νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ τάξις τῶν ἔχει ἀνάγκην ἐνισχύσεως ἐκ νέων καὶ δραστηρίων στοιχείων. Ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς ἐκ δικαιοπραγμάτων τοιαύτης ἀνανεώσεως, καὶ θὰ ἦτο παράδοξον, εἰ μὴ ἡ πολιτικὴ ἀπετέλει παρ' ἡμῖν ἐξαιρέσιν.

Ἐν πρώτοις, ἵνα εἰσέλθῃ εις τὸν δημόσιον θησαυρὸν ἡ ὑποτιθεμένη ποσότης τῶν ἐσόδων δρ. 35 937 000, ἀπαιτεῖται, κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1873, εἰς ἐπιστάσιαν καὶ εἰσπραξίν δαπάνη δραχ. 2 552 803, ἧτοι πλέον τοῦ 1872 κατὰ 62 609 δρ. Ἡ ἀνάγκη τῆς δαπάνης ταύτης εἶναι ἀξία ἰδιαίτερως προσοχῆς. Τὸ τρίτον σχεδὸν αὐτῆς (800 000 δρ.) ἀνήκει εις τὴν πώλησιν τοῦ χαρτοσήμου, τοῦ ὁποῖου ὁ φόρος, εἰσάγων εις τὴν ἐπικρατίαν δρ. 3 350 000, ἀπαιτεῖ τὸ τέταρτον σχεδὸν αὐτοῦ εις τοιαύτην δαπάνην. Ἐὰν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο συγκρίνωμεν τὸ ἐκ τοῦ γραμματοσήμου εἰσόδημα τοῦ δημοσίου, ὑπολογίζεται τοῦτο εις 650 000 δρ. τοῦτέστι εις τὸ πέμπτον περίπου τοῦ ἀπὸ χαρτοσήμου, ἐνῶ ἡ πρὸς πώλησιν αὐτοῦ δαπάνη περιορίζεται σχεδὸν εις τὸ 27^{ον} τῆς σχετικῆς τοῦ χαρτοσήμου. Δυσαναλογία καταπληκτικὴ, ἧτις διδάσκει τὴν μείωσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ὑψώσιν ἀφ' ἑτέρου τῶν δικαιωμάτων τῆς πωλήσεως τοῦ χαρτοσήμου καὶ τοῦ γραμματοσήμου. Ἡδύνατο τοιοῦτοτρόπως νὰ εὐρεθῇ πρὸς τις εὐλογώτατος ὑπὲρ τῶν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων, αἵτινες

εις τὴν κλίμακα τῶν μισθωτῶν τοῦ κράτους κατέχουσιν ἐλλεινοτάτην ἀληθῶς θέσιν, πολὺ ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τοῦ ἐξόχως κοινωνικοῦ τούτου τῆς ὑπηρεσίας κλάδου.

Τὸ δευτέρον κατὰ τὴν σπουδαιότητα ποσὸν ἀνήκει εἰς τὴν ἐν τοῖς τελωνείοις ἐνεργουμένην εἰσπραξίν. Φόροι, ἀναδιβαζόμενοι εἰς δρ. 10 700 000, ἀπαιτοῦσι δαπάνην δρ. 667 262, ἥτις ἀπορροφᾷ τὸ $\frac{1}{16}$ αὐτῶν. Ἐὰν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο συγκρίνωμεν τὸ ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων εἰσοδήμα τῆς ἐπικρατείας, ἐνῶ τοῦτο ἀνέρχεται εἰς δρ. 12 360 000, ἡ ἀπαιτούμενη δαπάνη μόλις ἀναδιβάλλεται εἰς δρ. 188 000. Μειζὼν λοιπὸν ποσότης ἢ τῶν ἀμέσων φόρων κατὰ δρ. 1 660 000 εἰσπράττεται διὰ δαπάνης μικροτέρας κατὰ τὸ τρίτον καὶ ἔτι πλέον. Τὰ δάση προσφέρουσι κατὰ τὸ 1873 δρ. 320 000 καὶ ἀπαιτοῦσι δαπάνην δρ. 138 000, ἐξ ὧν οὐδὲ λεπτόν μνημονεύεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ εἰς καλλιέργειαν καὶ ἀνανέωσιν αὐτῶν· γνῶρισμα οἰκονομικῆς περιόδου ὀπισθοδρομικῆς. Τὰ μεταλλεῖα καὶ ὄρυχεῖα παρέχουσι πρόσοδον 1 572 000 δρ. ἀντὶ δαπάνης δρ. 228 418, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰς οὐδὲν λογίζεται ἡ μόρφωσις μεταλλουργικῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους, κατόπιν μάλιστα τῶν σφοδρῶν κλονισμῶν, οὓς ἐπ' ἐσχάτων ὑπέστη ἡ μεταλλουργικὴ σοφία του.

Μετὰ τὴν δαπάνην τῆς εἰσπράξεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἔρχεται ἡ σειρά τῶν δανειστῶν τῆς Ἐπικρατείας. Ἐκ τοῦ μέρους τούτου ὑπάρχει μία πένθιμος γραμμὴ, ἡ τῶν ἱερῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825. Ἐὰν δὲν ἀναφέρονται εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τῆς Ἑλλάδος, διαβαίνετε ὅμως τὰ ὄρη αὐτῆς καὶ ἐκπληττεσθε διὰ τὴν ἐπιμονήν, μεθ' ἧς ἡ παράδοσις διασώζει τὴν μνήμην τῶν δανείων τούτων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἄνευ δὲ ὑπερβολῆς τὰ ὑπαιθρα τῆς Ἑλληνικῆς χώρας γνωρίζουσι πλεῖστον τὰ ἀρχαῖα ἐλεῖνα δάνεια τῆς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς, ἢ τὰ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δάνεια τῆς βασιλικῆς.

Τὸ δημόσιον χρέος, τὸ ὁποῖον ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους περιέχει ἐν ταῖς στήλαις αὐτοῦ, δύναται νὰ διακριθῇ εἰς τέσσαρας κατηγορίας ἢτοι ἐξωτερικὸν χρέος, ἐσωτερικὸν χρέος, συντάξεις, διάφορα πληρωμαί.—1.) Τὸ ἐξωτερικὸν χρέος ἐγγράφεται διὰ δρ. 1 250 000 καὶ ὑποδιαίρεται εἰς δρ. 1 025 000, λ/σμός τῶν προκαταβολῶν τῶν τριῶν Δυνάμεων, καὶ εἰς δρ. 225 000, χρεωλύσιον καὶ τόκος τοῦ ἐκ δρ. 4 500 000 πρὸς τοὺς κληρονόμους τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος χρέους τῆς Ἐπικρατείας. Εἶναι τὸ μόνον ἐξωτερικὸν χρέος, ὅπερ ἀναφέρεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν λ/σμόν τῶν προκαταβολῶν τῶν τριῶν δυνάμεων, ὁ προϋπολογισμὸς ὀχυροῦται ὀπισθεν

τοῦ *statu quo*, ὅπερ μέχρι νεωτέρων μέτρων ὤρισεν εἰς 900 000 φρ. τὴν ἐτησίαν ὑποχρέωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτοις εἰς ποῖαν κατάστασιν διατελεῖ τὸ δάνειον τῶν 60 000 000 (διότι περὶ αὐτοῦ πρόκειται), ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι βωβός.

2.) Τὸ ἐσωτερικὸν χρέος τῆς Ἐπικρατείας ἐπιβαρύνει τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1873 διὰ δρ. 6 394 157, ἐκ τῶν ὁποίων α) 5 034 287 δρ. καταλογίζονται εἰς τὰ νεώτερα δάνεια τῶν 6 ἑκατομμυρίων δραχμ. (480 060 δρ.), τῶν 28 ἑκατομ. δραχμῶν (2 632 566 δρ.), τοῦ δυνάμει τοῦ νόμου PM ἐκ δρ. 2 050 000 δανείου (96 000 δρ.), τῶν 9 ἑκατομ. φράγκων (1 319 521 δρ.), καὶ τῶν 4 ἑκατομ. φράγκων (503 200 δρ.)· β) 480 000 δρ. ὀρίζονται εἰς τόκους τῶν ἐντόκων γραμματίων· γ) 337 000 δρ. ὀρίζονται εἰς ἐδαφονόμια καὶ τόκους τῶν χρεῶν τοῦ πρῶην Ἰονίου Κράτους· δ) 200 000 δρ. ἀπέναντι τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Ναυτικῶν Νήσων καὶ ε) τὸ ὑπόλοιπον ἀπέναντι ἐτέρων προσωρινῶν τῆς Ἐπικρατείας χρεῶν. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὸ ὅλον βάρος τοῦ ἐσωτερικοῦ χρέους τῆς Ἐπικρατείας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1872 καὶ 1873, τὸ τελευταῖον ἔτος παριστᾷ ἐλάττωσιν κατὰ δρ. 503 133, ἐξαρτωμένην ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἀπὸ 18 Μαΐου ε. ἔ. συμβάσεως τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἀνοίγεται ὑπὲρ τῆς Ἐπικρατείας πίστωσις ἐκ φράγκων 3 000 000 ἐπὶ τόκῳ 6 τοῖς % εἰς ἐξόφλησιν ἀναλόγου ποσότητος τοῦ ἐπὶ τόκῳ 9 $\frac{1}{2}$ τοῖς % παρὰ τῇ ἰδίᾳ Τραπεζῇ δανείου τῶν 9 000 000.

3.) Αἱ συντάξεις τῶν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀποχωρούντων ὑπαλλήλων τῆς Ἐπικρατείας ἀναδιβάλλεται κατὰ τὸ 1873 εἰς δρ. 3 071 320. Τὰ δύο σχεδὸν τρίτα αὐτῶν (δρ. 1 940 000) ὑπολογίζονται διὰ 3 583 στρατιωτικῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, τὸ ἐν σχεδὸν ἑβδόμον (δρ. 422 000) ὑπὲρ 390 συνταξιούχων ἐκ τοῦ πρῶην Ἰονίου Κράτους, ἐξ ὧν 17 Ἄγγλοι ὑπήκοοι· διὰ δρ. 119 000, καὶ τὸ ἐν σχεδὸν τέταρτον (δρ. 500 000, ἐλαττον τοῦ 1872 κατὰ δρ. 200 000) ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῶν συντάξεων τῶν Πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ἔνεκεν διαφορῶν ἐπιβαρύνσεων αὐτοῦ, ἐξ ὧν μόναι αἱ πολιτικοστρατιωτικαὶ συντάξεις τοῦ ἀγῶνος μέχρι τοῦ 1871 ἀπερόφησαν πλεόν τοῦ ἑκατομμυρίου δραχμ. Ἡ κυρία βᾶσις τοῦ ταμείου τῶν πολιτικῶν συντάξεων ὀφείλεται εἰς τὰς ἐπὶ τῶν μισθῶν τῶν ὑπαλλήλων νενομοθετημένας κρατήσεις 5 τοῖς %, αἵτινες ἀποτελοῦσιν εἶδος ἀναγκαστικοῦ συνεταιρισμοῦ εἰς ἐξασφάλισιν χρηματικῆς τινοσ χορηγίας ὑπὲρ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἀκολουθῶς ἔρχεται καὶ ἡ ἐκτεθεῖσα ἐπικουρία τῆς Κυβερ-

νήσεως, ἥτις θὰ ἦτο περιττή, ἐὰν ἀφίνετο τὸ ταμεῖον τῶν συντάξεων εἰς τοὺς ἰδιοκτητὰς αὐτοῦ καὶ ἂν τοῦτο ἀπεζημιούτο διὰ τὰς μέχρῃ τουδε ὑπὲρ ἄλλων σκοπῶν προκαταβολὰς του.

4). Τὸ κεφάλαιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὸ ἐπιγραφόμενον «διαφοροὶ πληρωμαὶ» ἀποτελεῖ ἄθροισμα ἰδιαιτέρων τῆς Ἐπικρατείας χρεῶν, τὰ ὅποια παρίστανται μὲν ὑπὸ τὸ ἄθρων αὐτὸ ὄνομα, δὲ ἀπορροφῶσιν ὅμως καὶ ὀλιγώτερον τοῦ 1 848 000 δρ. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν χρεῶν τούτων (δρ. 1 350 000) ὀφείλεται εἰς τὴν ὁδοποιίαν, τὸ ταμεῖον τῆς ὁποίας ὁ δημόσιος θησαυρὸς εἰς ὑπερβολὴν ἠγάπησεν. — Ἀκολουθῶς ἔρχονται τὰ ἀποτελέσματα τῶν δικαστικῶν ἀγώνων τοῦ δημοσίου, διότι ὑπολογίζονται εἰς 200 000 δρ. αἱ καταδικαί του (ἀντὶ δρ. 350 000 κατὰ τὸ 1872) καὶ εἰς 100 000 δρ. αἱ πρὸς τοὺς δικηγόρους ἀμοιβαί του (ἀντὶ δρ. 150 000 τῷ 1872). Ὑποτίθεται λοιπὸν, ὅτι κατὰ τὸ 1873 διὰ πλείονος ἀγαθῆς προαιρέσεως θὰ μετριασθῶσιν οἱ δικαστικοὶ τοῦ δημοσίου ἀγῶνες καὶ ἡ ἐκβασίς αὐτῶν θὰ καταστῇ εὐτυχεστέρα. Μένει ἐν τούτοις σκοτεινόν, τίνας ἐνεκεν αἱ πρὸ τοῦ 1872 δικαστικαὶ τοῦ δημοσίου καταδικαὶ παραπέμπονται ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς αἰτηθησομένας κατόπιν ἐιδικῆς πιστώσεως. Τὰ ἀβέβαια χρέη προϋπολογίζονται καὶ τὰ βέβαια οὐχί; — Εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν κεφάλαια ὑπάγονται καὶ τὰ πιστωτικὰ γραμμάτια καὶ ὁμόλογα τῆς ἐπὶ Κυβερνήτου Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐξόφλησις ὑπολογίζεται κατὰ τὸ 1873 εἰς δρ. 150 000, ἐνεργεῖται δὲ διὰ συμπληρωσμοῦ ἀναλόγων πρὸς τὸ δημόσιον ὀφελημάτων.

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν ἐν συνόλῳ τὸ ἐκτελεθὲν δημόσιον τῆς Ἑλλάδος χρέος, ἡ ἀπέναντι αὐτοῦ πληρωμὴ ἀναβαίνει κατὰ τὸ 1873 εἰς δρ. 12 563 477, ἧτοι ἐπὶ τοῦ ὅλου κατὰ τὸν προϋπολογισμόν εἰσοδήματος τῆς Ἐπικρατείας (δρ. 35 937 000) ἀπορροφᾷ πλέον τοῦ ἐνὸς τρίτου. Μόνον τὰ ἀπὸ τοῦ 1862 χρέη τῆς Ἐπικρατείας, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν συντάξεων καὶ τῶν διαφόρων πληρωμῶν, ἐπιβαρύνουσι τὸν προϋπολογισμόν διὰ δρ. 6 169 284, ἧτοι κατὰ τὸ ἕκτον καὶ ἐπέκεινα.

Μετὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ εἰσοδήματος τῆς Ἐπικρατείας δαπάνας καὶ τὰς πρὸς τοὺς δανειστάς αὐτῆς πληρωμὰς ὑπολείπονται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ 21 120 720 δραχμῶν, τούτεστι τὰ $\frac{1}{2}$ τοῦ γενικοῦ εἰσοδήματος, διὰ τὴν συντήρησιν τῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους μηχανῆς. Ἡ μηχανὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δύο Μεγαλειότητων, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶναι Ἐθνικὴ, ἡ τῆς Βουλῆς ἡ δὲ Βασιλικὴ, ἡ τοῦ Ἐθνοῦ ἡ Ὑ-

πουργικὴ Κυβέρνησις ἐπέχει τόπον πλοιάρχου ἡ δὲ λοιπὴ διοίκησις συμπληροῖ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα.

— Ἡ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Μεγαλειότητα δαπάνη τῆς Βουλῆς προϋπολογίζεται κατὰ τὸ 1873 εἰς δρ. 400 000, εἰς τὰς ὁποίας προσθετέον καὶ τοὺς τόκους τοῦ κεφαλαίου, τοῦ χρησιμεύσαντος πρὸς ἀνεργεσίαν τοῦ Βουλευτηρίου. Ἐν τῇ δαπάνῃ αὐτῇ περιλαμβάνεται ἡ συντήρησις ἐιδικῆς βιβλιοθήκης, τῆς ὁποίας θὰ κηρύσσῃν τελειοτέραν τὴν κατάρτισιν καὶ βασιμωτέραν τὴν χρῆσιν. Ὅσοι ἀντιπροσωπεύουσι τοὺς Λαοὺς, πρέπει νὰ ἔχωσιν ὑπόδειγμα τὸν Δημοσθένην, τοῦ ὁποίου οἱ λόγοι εἶχον τὴν ὁσμὴν λύχνου. Αἱ συνελεύσεις τῶν Λαῶν δὲν εἶναι πανηγύρεις θορύβων, ἀλλὰ τόποι ἄγιοι, ἐν οἷς λατρεύεται μεγάλη, ἡ τῆς Πατρίδος, θεότης ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.

— Ἡ διὰ τὴν Βασιλικὴν Μεγαλειότητα δαπάνη τοῦ Ἐθνοῦ ἐνεγράφη καὶ κατὰ τὸ 1873, ὅπως καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις διὰ δραχμῶν 1 125 000, τούτεστι διὰ τὸ $\frac{1}{32}$ τοῦ ὅλου εἰσοδήματος τῆς ἐπικρατείας, ἐνῶ ἐν τῷ Ἀγγλικῷ προϋπολογισμῷ ἀναλογεῖ αὕτη πρὸς τὸ $\frac{1}{10}$ τοῦ ὅλου εἰσοδήματος τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Προσθετέον δὲ τῇ δαπάνῃ αὐτῇ καὶ τὰ ἐξῆς ποσά: α') δρ. 300 000, διδομένας τῷ Ἑλλ. θρόνῳ δυνάμει συμβάσεως ἐκ τοῦ λίσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους: β') δρ. 225 000, εἰς ἃς ἀνέρχονται μετὰ τοῦ χρεωλυσίου οἱ τόκοι τοῦ κεφαλαίου τοῦ χρησιμεύσαντος δι' ἀγορὰν τῆς οἰκίας τοῦ πρώην βασιλέως Ὁθωνος, ἧτις προῶρισται εἰς χρῆσιν τοῦ Ἐθνοῦ: γ') δρ. 22 000 εἰς ἐπισκευὴν τῆς οἰκίας αὐτῆς κατὰ τὸ τρέχον ἔτος: δ') δρ. 150 000, τόκους τοῦ κεφαλαίου, τοῦ χρησιμεύσαντος δι' ἀγορὰν καὶ ἐξάρτησιν τῆς Ἀμφιτρίτης, ἧτις ὀρίζεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ὡς πλοῖον θαλαμηγόν, τῆς προσωπικῆς τούτεστι τοῦ βασιλέως χρήσεως: ε') δρ. 200 000 εἰς συντήρησιν τοῦ πλοίου τούτου κατὰ τὸ 1873, καταβαλλομένης ἐκ τοῦ λίσμου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τὸ ὅλον δρ. 2 017 000.

Ἐσχάτως ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ ὀπωσούν ἀνευλαβῆς περὶ τῆς προεκτεθείσης ἐν τῇ Βασιλικῇ οἰκίᾳ δαπάνης τῶν δρ. 22 000. Οἱ μὲν ἰσχυρίσθησαν, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος εἶναι ἰδοκτῆτης, αὐτὸ βαρύνουσι αἱ δαπάναι τῆς ἐπισκευῆς: οἱ δὲ ὑποστήριξαν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἐθνος καρποῦται τὴν βασιλικὴν οἰκίαν, αὐτὸς πρέπει νὰ φέρῃ τὰς δαπάνας αὐτάς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφεβολία, ὅτι, ἀπὸ πρόκειται νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα διὰ τῆς περὶ δουλειᾶ Βυζαντινῆς νομοθεσίας, ὁ καρπωτὴς καὶ ὁ χρηστὴς βαρύνονται διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς ἐπισκευῆς δαπανῶν (ἴδ. διάταξιν τῶν Βασιλικῶν 18 (16, 8). Ἄλλ' οἱ ὑποστηρίζαντες,

ὅτι πρόκειται περὶ ἐπικαρπίας καὶ χρήσεως, ἐλησμόνησαν τὸ οὐσιωδέστατον, ὅτι ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς αἱ νομικαὶ αὐταὶ τῆς προσωπικῆς δουλείας σχέσεις ὑποθέτουσι δύο τοῦλάχιστον πρόσωπα, τὸν δουλεύοντα καὶ τὸν δουλευόμενον, ἀφ' ἑτέρου ἐν ταῖς συνταγματικαῖς πολιτείαις ὁ θρόνος εἶναι ἀπλοῦς θεσμός, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πρόσωπα εἶναι δευτερεύοντα. Ἐὰν οὗτος λειτουργῇ ἐν δεδομένη οἰκίᾳ, δὲν ἔπεται, ὅτι ἐξασκεῖ δουλείαν ἐπ' αὐτῆς. Κατ' ἄλλον τρόπον ἔπρεπε καὶ ὁ νομάρχης, ὁ οἰκῶν ἐν τῷ νομαρχιακῷ καταστήματι, νὰ εὐθύνεται εἰς τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ἀτοπώτατον νὰ θεωρηθῇ τὸ μὲν ἔθνος ὡς δουλεύον, ὁ δὲ θρόνος ὡς δουλευόμενος, εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ τελευταῖος ἐν τῇ νεωτέρᾳ πολιτειακῇ ἀναπτύξει εἶναι ὄργανον τοῦ πρώτου.

Διαφέρει ἐν τούτοις τὸ ζήτημα ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ στέμματος. Ἐὰν τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ στέμματος (ἴδ. Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν φυλ. Ἀπριλίου. σελ. 62), τὸ γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ προίκιον, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ὁποίας ὑπάγεται καὶ ἡ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «ἀνακτορικὴ ἐπιχορήγησις» ἀναφερομένη δαπάνη τῶν δρ. 1 125 000. Τὰ εἰσοδήματα λοιπὸν τῆς προικὸς συντηροῦσι τὴν προίκα. Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων βασιλικῷ δικαίῳ εἶναι ἀφιλονείκητος καὶ ῥητῶς ὁ Jacob (Ἐπιστήμη τῆς Δημοσιονομίας § 852) ἀποφαίνεται, ὅτι ἀπὸν τὸ ἀφορῶν τὰ οἰκοδομήματα τῆς Αὐλῆς» βαρύνει τὴν ἀνακτορικὴν ἐπιχορήγησιν.

— Ἡ Ὑπουργικὴ Κυβέρνησις, ἡ διευθύνουσα τὴν ὅλην πολιτικὴν τοῦ Κράτους μηχανὴν, συντηρεῖται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ προϋπολογισμῷ διὰ τῆς μικροσκοπικῆς δαπάνης δρ. 60 360. Πόσον εἶναι γελοία ἡ ἀμοιβὴ αὕτη εἰς ἄνδρας, διὰ τόσον μεγάλης εὐθύνης βαρυνομένους, πρόδηλον. Ἐὰν τοῦλάχιστον οἱ Ἑλληνικοὶ θεσμοὶ ἤγον εἰς τὴν πλουτοκρατίαν, ἡ μικρὰ τῶν Κυβερνητῶν μισθοδοσία ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς προπαρασκευὴ τις διὰ τὸ μέλλον. Ἄλλ' ἐδῶ ὁ τόπος δίδει εἰς μὲν τοὺς πλουσίους τὸ στάδιον τῶν ἐθνικῶν εὐεργεσιῶν, εἰς δὲ τοὺς δραστικούς τὸ στάδιον τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἐν γένει αἱ ὑπηρεσίαι, παρατηρεῖ ὁ K. Boiteau (Δημοσίαι Περιουσίαι τῆς Γαλλίας τόμ. 1, μερ. 1, κεφ. 8), πρέπει νὰ πληρώνονται ὅτι ἀξίζουσι κακὸς δὲ ὑπολογισμὸς εἶναι ἡ γλισχρότης εἰς τὴν ἀμοιβὴν αὐτῶν. Διὰ τὴν Γαλλίαν ἐνιαύσιος ὑπουργικὸς μισθὸς 100 καὶ 120 000 φράγκων δὲν εἶναι προφανῶς ὑπερβολικὸς ἀπέναντι τῶν ὅσων κερδαίνουσι εἰς τὴν ἰδιωτικὴν βιομηχανίαν ἄνθρωποι ἥττον ὠφέλιμοι. Δὲν εἶναι δὲ

ἀνάγκη νὰ ἀναβῶσιν οἱ μισθοὶ οὗτοι πλεύτερον, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς εἰς τιμὴν ἀμοιβῆς τῶν μεγάλων ἀξιομάτων. Ἄλλ' ἀπὸ φρ. 100 000, διδομένων εἰς τοὺς πρώτους τοῦ Κράτους ὑπαλλήλους, τίνος ἔνεκεν ἐν ταῖς δημοκρατικαῖς ἡμῶν κοινωνίαις πηδῶμεν ἀποτόμως εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἐκείνας προικίσεις ἀνωτάτου ἀρχόντος, αἰτινες, καὶ ἂν περιορίζοντο εἰς τὰ τρία τέταρτα, θὰ παρεῖχον τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς ὑπηρεσίας ;

Ἡ πολιτικὴ, ἐξακολουθεῖ ὁ K. Boiteau, εἶναι ἀκόμη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἔρμαιον τῆς περὶ ἀξιοπρεπείας τῶν θέσεων ματαιοδοξίας. Πιστεύει, ὅτι μᾶλλον ἢ λάμπει τοῦ θρόνου καθιστᾷ σεβάσιμον τὸν ἡγεμόνα ἢ αἰ ἀρεταὶ αὐτοῦ· καὶ θέλει πάντοτε, ὥστε οἱ πολῖται νὰ θαμβόνωνται καὶ ὑποδουλῶνται ὑπὸ τοῦ ποταποῦ αἰσθήματος τοῦ πρὸς τὴν πομπώδη μεγαλοπρέπειαν θαυμασμοῦ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εὐγενέστεραι ἰδέαι ἐσπάρσαν ἐντὸς τοῦ δημοσίου πνεύματος.

— Ἡ διοίκησις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ 1873 (ἀφαιρουμένων τῶν ἀνωτέρω δρ. 60 360) ἐνεργεῖται διὰ δαπάνης δρ. 18 741 690, τοῦ ἡμίσεος ἧτοι τοῦ γενικοῦ εἰσοδήματος. Ἄλλὰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῆς δαπάνης ταύτης εἰς τὸ προσεχές.

ΠΕΡΙ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.

Ὅσοι ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ περιορίσῃ τὴν ἐκδοσὴν τῶν τραπεζικῶν τῆς χώρας γραμματίων εἰς ἐν πιστωτικὸν κατάστημα, δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσιν, ὅτι, ἂν ἐπὶ ἄλλων ζητημάτων κλίνωσι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ὀρκίζονται ἐπὶ τῆς σημαίας τοῦ προνομίου.

Ἐὰν παραστήσῃτε αὐτοῖς, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀγιωτέρα βᾶσις τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἰδίᾳ τῆς βιομηχανίας, ἔχουσιν ἔτοιμον τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἡ ἐκδοσις τραπεζικῶν γραμματίων δὲν εἶναι βιομηχανία, ἀλλὰ δικαίωμα τῆς πολιτείας, τὸ ὁποῖον αὕτη παραχωρεῖ. Ἐν τούτοις ἡ πολιτεία εἶναι μηχανὴ, τὴν ὁποῖαν ἡ κοινωνία κατασκευάζει εἰς χρῆσιν ἑαυτῆς. Ἀπὸ πότε παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν τοιοῦτο δικαίωμα ; — Παραχωρήθη ἀφ' ἧς καὶ τὸ πρὸς ἐκδο-

σιν νομισμάτων. — 'Τί κοινόν ὅμως μεταξύ νομίσματος καὶ τραπεζικῶν γραμματίων; — Τὸ γραμματίον ἀναπληροῖ τὸ νόμισμα, ἀπαντῶσιν οἱ ἡπιώτεροι· εἶναι τοιοῦτο, προσθέτουσιν οἱ ζωηρότεροι.

"Ὅτι τὸ τραπεζικὸν γραμματίον δὲν εἶναι νόμισμα, καὶ τυφλῶ δῆλον ἐκ τῆς ἀφῆς. Ἐκτός δὲ τοῦ ὅτι αὐτὸ τὸ ἴδιον ἀναφέρει, ὅτι θέλει πληρωθῆ εἰς νομίσματα, ἅμα ὁ κόσμος ὑποπτευθῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ταμείῳ τῆς τραπεζῆς ἀνάλογος ποσότης νομισμάτων καὶ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ αὐτῆς πιστωτικαὶ ἀξίαι ἀσφαλεῖς, εὐθὺς τὸ τραπεζικὸν γραμματίον ἐξευτελιζέται· φαινόμενον ἄγνωστον εἰς τὰ ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντα τὴν ἀξίαν των ἀκίβδηλα νομίσματα. Τὸ τραπεζικὸν γραμματίον εἶναι χρεωστικὴ ὁμολογία· οὐδὲν πλέον, οὐδὲν ἔλαττον. Ἐὰν ἀναπληροῖ τὸ νόμισμα, τὸ πράττει ὅπως ὅλα τὰ λοιπὰ χρεωστικά ἔγγραφα, τοῦ ἐμπορίου αἱ συναλλαγματικαὶ καὶ τὰ εἰς διαταγὴν γραμματία. Ἡ μόνη διαφορὰ συνίσταται εἰς τὴν ταχύτεραν καὶ εὐκολότεραν διὰ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κυκλοφορίαν ἢ διὰ τῶν λοιπῶν. Ἡ ἰδέα λοιπὸν, ὅτι ἀναπληροῖ τὸ νόμισμα εἶναι ἀτελής. "Ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ἔχοντα ἀξίαν ἀνταλλαγῆς, δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ νόμισμα· δὲν ἐπιτελεῖται ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ Πολιτεία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος τῆς κατασκευῆς αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ ἐκδοσις τραπεζικῶν γραμματίων δὲν εἶναι βιομηχανία, εἶναι παντάπασιν ἀνυπόστατος. Ἐὰν ἡ ἐμπορικὴ ὑπόληψις εἶναι κεφάλαιον, πολλοὺς καρποὺς ἀποφέρει, τὸ τραπεζικὸν γραμματίον εἶναι τέκνον τῆς ὑπολήψεως ταύτης. Εἰς τί δὲ ἄλλο συνίσταται ἡ τραπεζικὴ βιομηχανία, εἰμὴ εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ καλλιέργειαν ἀλλοτρίων κεφαλαίων; Πῶς! Αἱ ὀνομαστικαὶ παρακαταθῆκαι εἶναι διὰ τὸν τραπεζικὸν ὄργανον βιομηχανικὸν καὶ αἱ ἀνώνυμοι διὰ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων δὲν εἶναι;

Διὰ τοῦτο οἱ συνεπεῖς ὑπερασπισταὶ τοῦ προνομίου καὶ οἱ ἀνακόλουθοι λειποτάκται τῆς ἐλευθερίας σπεύδουσι νὰ στηρίξωσι τὸ ἐνιαῖον τῆς ἐκδόσεως τῶν τραπεζικῶν γραμματίων εἰς ἰδιαιτέραν περὶ ὠφελίμου θεωρίαν. Μέχρι τοῦδε ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐγίνωσκεν, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος ἐγκεῖται εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ἐὰν τινὲς μεταξύ αὐτῶν πίπτωσι, τὸ ὄλον προχωρεῖ καὶ ἡ γενικὴ πρόοδος ἐπιτείνεται ἐτι μᾶλλον. Πόσον ὀπισθοδρομικὴ εἶναι ἡ χώρα, ἡ περιέχουσα π. χ. ἓνα μόνον ὑποδηματοποιόν, ἓνα βάρπτην, ἓνα σιδηρουργόν, ἓνα τοκιστήν, ἓνα ἔμπορον, ὅλοι ἀναγνωρίζουσι. Καὶ δὲν εἶναι ἐπίσης ὀπισθοδρομικόν

νὰ ἔχη ἓνα μόνον τραπεζικῶν γραμματίων ἐκδότην; Τὸ τραπεζικὸν γραμματίον εἶναι δανειστικὴ ἀτοκος μηχανὴ, συγκεντρώουσα τὰ πολυάρθρα καὶ διεσπαρμένα μικρὰ κεφάλαια. Μία τοιαύτη μηχανὴ ἐντὸς ὀλοκλήρου χώρας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ οἰκονομικόν φαινόμενον μιᾶς ἐπίσης ἄλλου εἶδους μηχανῆς ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ. Ἀλλ' ὁ κόσμος γνωρίζει, ὅτι ὅσῳ πολυπλασιάζονται αἱ μηχαναὶ τόσῳ τὸ συμφέρον αὐτοῦ ὑπερετεῖται ἀσφαλέστερον καὶ τελειότερον. Αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ εἶναι πλέον στοιχειώδεις. "Ἦνα εἶπῃ τις εἰς τοῦτον μὲν «κίνει τὴν τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου μηχανήν», εἰς τοὺς λοιποὺς δὲ «μὴ βάλλετε χεῖρα ἐπ' αὐτῆς», ἐνεργεῖ τὴν τερατωδεστέραν τυραννίαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ συνειθίσῃ εἰς ὑπερβολὴν ἢ ἀνθρωπότητος, ἵνα ἀκόμη ἀνέχηται.

Ἡ περὶ ὠφελίμου θεωρία τῶν προνομιῶν στηρίζεται κυρίως εἰς τὰς περὶ κηδεμονίας τῶν λαῶν σεσαθρωμένas ἰδέας τοῦ ἀπολυτισμοῦ. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκαταλειφθῇ τὸ ἔθνος ἔρμαιον εἰς τὰς τραπεζικὰς δολιότητας ἢ ἀνικανότητας. Ἐὰν παρατηρήσῃτε αὐτοῖς, ὅτι σκοπὸς τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ πρόληψις καὶ τιμωρία τῶν ἀδικημάτων, χωρὶς ποτὲ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν οὐδενὸς νὰ κλείσῃ τὰ παντοπωλεῖα διὰ τὸν φόβον τῆς πωλήσεως ἐδωδύμων βλαβερῶν καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὰς νυκτερινὰς ἐκδρομὰς διὰ τὸν φόβον τῶν νυκτοκλεπτῶν, θὰ ἀπαντήσωσιν ὁμοθυμαδόν, ὅτι, ὅσον ἀρορᾷ τὴν ἐκδοσιν τραπεζικῶν γραμματίων, πρέπει νὰ εἶναι μία ἡ ὁδὸς καὶ εἰς ὃ ἐν αὐτῇ βαδίζων, ἵνα διανέμῃ τοὺς καρποὺς του εἰς τοὺς παρὰ τὴν ὁδὸν ἰσταμένους, ἐπιβλεπόμενος ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀπὸ μέρους ὑψηλοῦ. «Ὁ συναγωνισμὸς, λέγει ὁ Rossi, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν εἶναι κίνδυνος, τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἀνεχθῶσιν οἱ νόμοι ἔθνους πεπολιτισμένου. Εἶναι τὸ ἴδιον, ὡς ἂν ἐπέτρεπον εἰς τὸν τυχόντα τὴν πώλησιν δηλητηρίων καὶ τὴν κατασκευὴν πυρίτιδος» (!). Τῇ ἀληθείᾳ ἡ θεωρία τοῦ ἐπιχειρήματος ἀπολήγει εἰς εἶδος ἀτυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, τὸ ὁποῖον θὰ προσέβαλλε τοὺς χειροτέρους κακούργους. "Ὅσοι λοιπὸν τιμῶσι τὴν τραπεζικὴν βιομηχανίαν, πρέπει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην νὰ περιμένωσι τὰ χειρίστα ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς αὐτῆς.

Ἡ ἐπιτήρησις τῆς ἐκδιδούσης τὰ τραπεζικὰ γραμματία πιστωτικῆς μηχανῆς εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος τῶν προνομιῶν λίθος. Ἀτυχῶς ἐν τῇ πρακτικῇ ἀποδεικνύεται σωρὸς ἄμμου. Βαθμηδὸν μεταξύ τῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν προνομιούχων τραπεζῶν ἀναπτύσσεται τόσος πιστωτικὸς ἔρως, ὅσον τὸ συμφέρον ἐμπνέει ἀμφοτέρωθεν. Ἐὰν τότε ὁ ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς ἔχει τι καταπληκτικόν, ὁ Carey ἰσχυρίζεται

(Κοινωνική Ἐπιστήμη τόμ. 3. κεφ. 33), ὅτι ἐπὶ τοιαύτῃ τιμῇ θὰ ἦτο αἰρετώτερον, ἂν ἔμενον διὰ παντός ἄγνωστοι αἱ τέχναι καὶ τὰ μυστήρια τοιούτων προνομίων.

Ἡ δραστηριότης, δι' ἧς τὸ τραπεζικὸν γραμματίον ἀναπληροῖ τὸ νόμισμα, προσήγγισε τοὺς προνομιακοὺς εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ὁμοιόμορφου νομισματικοῦ συστήματος. Τῷ ὄντι νὰ φαντασθῇ τις ἐν νομισματικὸν σύστημα καθ' ἅπασαν τὴν πεπολιτισμένην ἀνθρωπότητα, ὑποθέτει σημαντικωτάτην εὐκολίαν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς αὐτῆς. Χάριν λοιπὸν ὁμοίου ἀποτελέσματος μία ἐθνικὴ τράπεζα, μία κατόπιν Εὐρωπαϊκὴ καὶ βραδύτερον μία Παγκόσμιος, ἰδοὺ τὸ συνεπέστερον ὄνειρον. Ἐν τούτοις οἱ προνομιακοὶ σταματῶσι μετ' ἀποφάσεως ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας θὰ ἐπιτρέψωσι λοιπὸν νὰ σταματήσωσι καὶ οἱ φίλοι τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῶν ὁρίων π. χ. τῆς ἐπαρχίας, καὶ πάλιν οὐχὶ διὰ τινος ἰδιαιτέρας ἀποκλειστικότητος, ἀλλὰ δι' ἐκείνης τὴν ὁποίαν γενεᾶ ἢ καλλιτέρα τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν μελέτη. Τοιοῦτοτρόπως ἐν ἐμπορικῇ περιφερείᾳ ἢ τράπεζα θὰ περιβληθῇ ἐμπορικώτερον χαρακτηῖρα, ἐν γεωργικῇ γεωργικώτερον, ἐν ναυτικῇ ναυτικώτερον. Τί σημαίνει, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπικρατείᾳ θὰ συναντῶνται πολλῶν τραπεζῶν γραμματία; Μήπως δὲν ἐπενοήθη ἡ μέθοδος τοῦ **Clearing-House**, δι' ἧς καθ' ὄρισμένας ἡμέρας ἀνταλλάσσονται αἱ ἀμοιβαῖαι μεταξὺ τῶν τραπεζικῶν καταστημάτων πιστοχρεώσεις; Ἡ μέθοδος αὕτη ἐνεργεῖ δις τῆς ἐβδομάδος ἀπροσκόπτως ἐν τῇ κλασσικῇ γῇ τῆς τραπεζικῆς ἐλευθερίας, ἐν Σκωτίᾳ, καὶ ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία προχωρεῖ ἐν αὐτῇ διὰ πάσης ἀρμονίας. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τῆς καλλιτέρας τραπεζῆς τὰ γραμματία θὰ προτιμῶνται καὶ ὅτι ἐντεῦθεν τὰ κέρδη αὐτῆς θὰ εἶναι μείζονα. Τοιοῦτοι ὅμως οἱ αἰώνιοι καρποὶ τῆς ἀγαθῆς τοῦ Ἡσιόδου ἐριδος, ἀπέναντι τῆς ὁποίας (προσθέτει ὁ **Mill**) τὸ *μονοπάλιον* εἶναι φόρος, πληρονόμος ὑπὸ τῆς ἐνεργητικότητος εἰς τὴν ἀδράνειαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν! — Χάρις εἰς τὴν ἀγαθὴν ταύτην ἔριν, ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων εἰσάγει τὴν δραστηριότητα τῆς πιστωτικῆς μηχανῆς μέχρι τοῦ βιομηχανικοῦ καταστήματος καὶ τῆς ἀγροτικῆς ἐξοχῆς. Ἀπόδειξις ἢ ἐν Σκωτίᾳ ἀπὸ τοῦ 1695 πρακτικῇ, ἥτις εἰσήγαγε τὴν τραπεζικὴν βιομηχανίαν μέχρι τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ τῶν χωρίων αὐτῶν, εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ὅταν κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ παρόντος αἰῶνος αἱ πτωχεύσεις κατεμάστιζον τὴν κυρίως Ἀγγλίαν, ὁ **lord Liverpool** ἔγραφεν κατὰ τὸ 1826, «ἡ χώρα τῆς Μεγάλης Βρετανίας διέπεται ὑπὸ δύο τραπεζικῶν συστημάτων,

ἐξ ὧν, τὸ μὲν εἶναι ἀπατηλὸν καὶ κινδυνῶδες, τὸ δὲ ἀληθὲς καὶ σταθερὸν.»

Ἐπὶ τὴν ἐποψίν τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων, τὸ ἀνοικτὸν πέλραγος περιέχει κινδύνους καὶ διὰ τὰ μεγάλα καὶ διὰ τὰ μικρὰ σκάφη. Ἀλλ' ἡ προνομιοῦχος τράπεζα κατέφυγε τοσάκις εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ τραπεζικοῦ αὐτῆς γραμματίου εἰς χαρτονόμισμα, ὥστε οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς δὲν πρέπει νὰ ὀμιλῶσι μετὰ στόμφου. Τοιοῦτοτρόπως ὅταν ἡ τριχυμία ἐμαίνετο ἐν τῇ θαλάσῃ τῆς Τιβεριάδος ὁ Ἰησοῦς, ἐπιτιμῆσας τῷ ἀνέμῳ, ἐπανεφέρε τὴν γαλήνην δὲν ἔπεται ὅμως ἐντεῦθεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν καὶ λαμπροὶ ναυτικοί. Ἀλλοίμονον! Τὸ προνόμιον δὲν ἔχει τοσαύτην θαυματουργικὴν δύναμιν. Ἐὰν σώζῃ τὸ πιστωτικὸν καθίδρυμα ἐκ τῆς ἀμέσου καταστροφῆς, χειροτερεύει τὴν θέσιν τοῦ ὅλου. Ὁ πανικός φόβος καταλαμβάνει τὰς ψυχὰς, ἀμα ἐπέλθει ἡ σειρὰ τῶν καταστροφῶν. Μάρτυς τὸ προνόμιον τῆς Ἀγγλικῆς Τραπεζῆς, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ δεκαετίαν ἐμφάνισιν τῶν φοβερωτέρων νομισματικῶν κρίσεων. — Ἡ ἐλευθερία ἐν τούτοις τῶν τραπεζῶν προσαρμόζεται ἀσφαλέστερον εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν καιρῶν. Ὅταν κατὰ τὸ 1837 καὶ 1839, λέγει ὁ **K. Du Puynode**, ἡ ἐν Ἀμερικῇ πίστις ἐκλονίσθη μέχρι θεμελίων, μόναι ἀντέσχον αἱ μᾶλλον ἀνεξάρτητοι τράπεζαι τοῦ **Massachussets** καὶ τοῦ **Rhode-Island**, εἰς περίπτωσιν μάλιστα καθ' ἣν εἰς οὐδὲν ἄλλο κράτος ἢ ἀναλογία τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων δὲν ἦτο ἐπὶ τοσοῦτον μικροτέρα τῶν κυκλοφορουσῶν παντός εἶδους πιστωτικῶν ἀξιῶν χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἐν τῷ τόπῳ πιστωτικὴν ἔκτασιν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐπικράτεια τοῦ **Massachussets**, περιέχουσα 620 000 κατοίκους, τῷ 1838 ἤριθμει 124 τραπεζάς, τῶν ὁποίων αἱ ἀξίαι ἠνωμέναι ἀνέβαινον εἰς 37 180 000 δολλάρια. Ἐπίσης ἐν **Rhode-Island** τὸ ὅλον τῶν τραπεζικῶν ἀξιῶν ἐπὶ 97 000 κατοίκων ἀνέβαινον τῷ 1830 εἰς 6 118 000 δολλάρια. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι ἱκανῶς ἐκφραστικοί. Ἐν τούτοις ὁποῖα πρόνοια καὶ σύνεσις ἐνέπνεε τὰς τραπεζὰς ταύτας! Εἰς ὅποσον εὐρείαν κλίμακα τὰ πάντοτε διαθέσιμα κεφάλαιά των ἐξησφάλιζον τὴν θέσιν αὐτῶν! Τὸ πᾶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας αὕτη προσφέρει καὶ ἐκ τῆς φρονήσεως, μεθ' ἧς διεξάγεται. Τίνας ἐνεκεν τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον διὰ μόνας τὰς ἐλευθέρως τραπεζὰς ἤθελεν ἀπωλέσει τὸν κύριον αὐτοῦ χαρακτηῖρα, τοῦ αὐστηροῦ συμβούλου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ἐλατηρίου;

Μεταξὺ τῆς ἀπολύτου καὶ τῆς σχετικῆς ἐλευθερίας ἡ ἐκδόσις τῶν τραπεζικῶν γραμματίων δύναται νὰ προσαρμοσθῇ εἰς πάντα λαόν. Βεβαίως ἡ τελειότης τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως συναντᾶται μετὰ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας ἐν τούτοις κάτωθεν αὐτῆς ὑπάρχουσι πολλαὶ βαθμίδες. Ἡ σχετικὴ οὕτως ἐλευθερία παρίσταται ὑπὸ τὴν αἰγίδα νομοθεσίας, κανονιζούσης ὁμοιομόρφως πρὸς πάντα θέλοντα νὰ μεταχειρισθῇ τὴν πιστωτικὴν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων μηχανήν. Ὅστις συμμορφωθῇ πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ νόμου, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι μεγάλη πρόοδος καὶ τὴν ἀπαντῶμεν τυχαίως παρ' ἡμῖν ἐν τῷ νόμῳ, τὸν ὁποῖον ἡ πρῶν Ἰονίος Πολιτεία ἐψήφισεν μὲν κατὰ τὸ 1860, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἀναπτύξῃ ἐξ ἄλλων λόγων οἰκονομικῶν.

Αἱ συζητήσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ ἐπελάθοντο μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ τῶν ἀπωτέρων συνεπειῶν τοῦ νόμου τούτου, ὥστε παρέστησαν τὸ παρὰ τὸν φαινόμενον, καθ' ὃ ἡ Κυβέρνησις μὲν, θέλουσα νὰ δημιουργήσῃ ἐν Ἑπτανήσῳ προνόμιον ὑπὲρ τῆς Γενικῆς Πιστωτικῆς Τραπεζῆς, ἐπεκαλεῖτο τὰς περὶ ἐλευθερίας τῶν τραπεζῶν θεωρίας, ἡ Ἀντιπολίτευσις δὲ, ἀπαθούσα τὸ μελετώμενον πρόνομιον, ἐστηρίζετο εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τῶν προνομιακῶν. Τοιοιουτρόπως εἰς τῶν διακεκριμένων διδασκάλων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὁ **K. Michel Chevalier**, ἐπλήρως ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ τὰς φερέρας ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων. Ἐνῶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ὑπερμαχεῖ οὗτος ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῶν τραπεζῶν, ὑπὲρ τῆς *pluralité des Banques*, καὶ τὸ δεινότερον, ὅτι «ἐμπαίζει τὴν ἐλευθερίαν τῶν τραπεζῶν, ὅταν αὕτη διὰ νόμου κανονίζεται», οἱ ἄλλοι διεταίνοντο, ὅτι ὁ **K. Michel Chevalier** ὑποστηρίζει *la dualité des Banques*. Δὲν γνωρίζω τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ζήτησιν τούτων λέξεων ἐντὸς συνελεύσεως Ἑλληνικῆς, ὅτι ὅμως γνωρίζω εἶναι, ὅτι ὁ **K. Michel Chevalier**, ὅταν ἐν ἔτει 1866 ἔλαβε τὸν λόγον ἐνώπιον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Πολιτικῶν καὶ Ἑθικῶν Ἐπιστημῶν (διότι περὶ τῆς περιστάσεως ταύτης πρόκειται), δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν οὐδὲ τὴν Ἰονικὴν τράπεζαν, ἧτις προὔπηρχεν, οὐδὲ τὴν Πιστωτικὴν, ἧτις ἐπεγένετο, πολὺ ὀλιγώτερον ἐσκόπει νὰ ἐμπαίξῃ τὴν σώφρονα ἐλευθερίαν.

Τὸ ἀντικείμενον τῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ **K. Wolowski** συζητήσεως ἀνεφέρετο εἰς τὸ περὶ «Ἐλευθερίας τῶν Τραπεζῶν» σπουδαιότατον σύγγραμμα τοῦ **K. Horn** μετὰ σαφηνείας δὲ, θὰ ἔλεγέ τις, προφητικῆς ὁ **K. Michel Chevalier** διετύπωσε τὸ ζήτημα ὡς

ἐξῆς, — ἰ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων πρέπει ἄρα γε νὰ περιορισθῇ εἰς ἓν μόνον πιστωτικὸν καθίδρυμα, ἢ πρέπει νὰ ἀπονέμηται εἰς πᾶν ἄτομον ἢ ἐταιρίαν, ἧτις ἤθελε τὸ αἰτήσῃ, φυλακτομένων τῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους ὁ νόμος θὰ ἐκανόνιζεν εἰς τὸν τρόπον γενικόν; Ὁ **K. Michel Chevalier** λύει καταφατικῶς τὸ ζήτημα, (συμφώνως πρὸς τὸ ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὑπέβαλε εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γενικῶν συμβούλιον τοῦ **Herault**), ἀναφέρει δὲ μετ' ἐμφάσεως τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν συγγραφῆς **K. Horn**. «ὑπάρχουσι, λέγει, ὄροι ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἔθνους. Οἱ ὄροι οὗτοι εἶναι εὐκολοί, ὅταν τὸ ἔθνος συγκροτῆται ἐξ ἀνθρώπων ἀνεπτυγμένων καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐξοικειμένων πρὸς τὰς συναλλαγὰς, ἢ ὅταν ἄλλως ὑπάρχει ἐν τῷ ἔθνῳ δόσις τοσαύτη καθολικῆς τιμιότητος, ὥστε δύναται τις νὰ στηριχθῇ ἐπ' αὐτῆς. Ἐν ὅμως πρόκειται περὶ λαῶν ἀμαθῶν, ἀπειρῶν καὶ εὐαπατήτων, οἱ ὄροι οὗτοι δύναται, προσκαίρως τοῦλάχιστον, νὰ ὦσι βαρύτεροι. Καὶ πρέπει νὰ εἶναι αὐστηροί, ὅταν ὑπάρχωσιν εὐλογοὶ φόβοι τολμηρῶν ἐξαπατήσεων, ἢ ὅταν ἡ δημοσία γνώμη δὲν ἔχει ἀρκετὴν σταθερότητα, ἵνα καταστειλῇ τοιαύτας καταχρήσεις. Ἐν τούτοις οἱ ὄροι οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι ἴσοι πρὸς ὅλους».

Τοιαῦτα τινὲς εἰσιν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς σχετικῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν τραπεζικῶν γραμματίων. Εἶναι περιεργον, ὅτι ἐνῶ ἐν ὀνόματι αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας ἡ Γεν. Πιστωτικὴ Τράπεζα ἔχει εἰσοδὸν ἐν τῇ πρῶν Ἰονίῳ Πολιτεία, θέλει νὰ κλείσῃ τὸν δρόμον διὰ τοὺς λοιπούς. Τοιαύτη πάντοτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις! Ἐν τούτοις ὑπάρχει καὶ ἕτερα τοῦ ζητήματος ὄψις, «ἂν ἀρμόζῃ εἰς τοιοῦτου εἶδους καθιδρύματα, ἢ διὰ τραπεζικῶν γραμματίων πιστωτικὴ μηχανή.» Περὶ τούτου ὅμως εἰς τὸ προσεχές.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.

Κύριε Συντάκτα,

Μεταξὺ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Μαΐου ἡ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ἀνέπτυξεν ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν ὑπὸ ἀνανόμων ἐταιριῶν εἰς τὸ κοινὸν διδομένων μετοχῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς περὶ συναλλάγματος μεταξὺ τῆς ἐταιρίας καὶ ἐκείνων, τοὺς ὁ-

ποίους αὕτη δέχεται εἰς ἐγγραφήν, δὲν μοι φαίνεται ἀκλόνητος ἡ γενικωτέρα ἰδέα, ὅτι, ὡσάκις ἐν τῷ καταστατικῷ τῆς ἐταιρίας ὀρίζεται ἡ εἰς τὸ κοινὸν προσφορά δεδομένου ἀριθμοῦ μετοχῶν, καταρτίζεται περὶ τούτου συνάλλαγμα μεταξὺ τῆς ἐταιρίας καὶ τῆς ἐγκρινοῦσης τὸ καταστατικὸν αὐτῆς Κυβερνήσεως, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ κοινοῦ.

Ἡ ἐγκρισις τῆς κυβερνήσεως παρεμβαίνει ἐπὶ ἀνωνύμων ἐταιρῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 37 καὶ 38 τοῦ Ἐμπ. Νόμου, διότι, προκειμένου περὶ ἐνώσεως κεφαλαίων καὶ περὶ εὐθύνης τῶν μετόχων εἰς μικροτάτας πολλακίς μερίδας, δύνανται νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ συμφέροντα τῶν τρίτων καὶ αὐτῶν ἐπι τῶν μετόχων, εἰς τὰ ὅποια ἡ ἐγκρισις καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῆς Κυβερνήσεως εἶναι μεγάλα ἐγγυήσεις, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν ἔχουσι τι καθ' ἑαυτὰς μέγα καὶ ῥιψοκίνδυνον. Ὡστε ἡ παρέμβασις τῆς Κυβερνήσεως ὀφείλεται εἰς λόγους δημοσίου συμφέροντος· οὕτε ἐγκριταὶ εἰς τὸν χαρακτήρα ταύτης νὰ ὀρίξῃ τὸσάυτας ἢ τὸσάυτας τὰς ἐπὶ τῆς ἐπιχειρήσεως μερίδας τῶν ἰδρυτῶν, οἵτινες δύνανται καὶ καθόλου νὰ μὴ δώσωσι εἰς τὸ κοινὸν μετοχάς. Ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συναλλάγματος, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ἂν μετὰ τὴν ἐγκρισιν οἱ ἰδρυταὶ τῆς ἐταιρίας συμφωνήσωσι περὶ τῆς διαλύσεως αὐτῆς, οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ἡ Κυβέρνησις ἢ τὸ κοινὸν νὰ ἐναντιωθῇ.

Ἐν τούτοις ὑποθετήσω, ὅτι σύμβασίς τις μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐταιρίας, ἢ ὑπωσδήποτε τὸ Καταστατικὸν αὐτῆς, ἢ ἡ ἐλευθέρᾳ θέλησίς της προσφέρουσιν εἰς τὸ κοινὸν δεδομένον ἀριθμὸν μετοχῶν. Ποίος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ τὴν διανομὴν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐγγραφέντας; Νὰ σχηματίσωσιν οὗτοι ἐπιτροπὴν ἐξ ἑαυτῶν ἢ ἐξ ἄλλων, ὅπως κανονίσῃ αὕτη τὴν ἀναλογίαν τῆς διανομῆς, τὸ θεωρῶ ἀκατόρθωτον καὶ μάλιστα ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους (ὑπερ σκόπελος διὰ τὴν εὐδότησιν τοιούτων ἔργων), διότι οἱ μικρότεροι θὰ εἶναι περισσότεροι καὶ ἐπομένως εἰς τὰς ψήφους ἰσχυρότεροι. Ἄν ὑπερτιμῶνται αἱ μετοχαί, θὰ ἀπαιτῶσι τὰς πλειοτέρας· ἂν ὑποτιμῶνται, τὰς ὀλιγωτέρας. Καταλληλότεροι δικασταὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἰδρυταὶ καὶ τὸ διοικητικὸν τῆς ἐταιρίας συμβούλιον. Ἐνῶ δὲν ἔχει τοῦτο λόγον τινα, ἵνα ἀδικήσῃ οὐδένα, θὰ ἐνεργήσῃ διὰ γενικῶν μέτρων καὶ θὰ ἐπιμεληθῇ τὴν δικαιότεραν διανομὴν, ἵνα μὴ γεννηθῶσι παράπονα, χάριν τῆς ὑπολήψεως τῆς ἐταιρίας. Τοιαύτη τέλος εἶναι καὶ ἡ γενικὴ πρακτικὴ ἐν τοῖς μεγάλοις χρηματιστικοῖς κέντροις.

Ἄλλὰ ποία ἢ τῆς διανομῆς βάσις; Ἡ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ὑποστηρίζει τὴν ἀναλόγως τῶν ἐγγραφέντων, ἐκτὸς ἂν οὗτοι δὲν κατέθεσαν τὸ ἀνήκον τῇ μερίδι αὐτῶν χρηματικὸν ποσόν, ὅτε τὸ τυχὸν ἔλλειμμα διανέμεται τοῖς καταβαλοῦσι πλείονα. Ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τῆς ἔλλειπου καταθέσεως, «νὰ εἴπῃ τις — δὸς εἰς ἐμὲ πλείονα, διότι εἶμαι πλουσιώτερος, — ὅταν ἐπίσης πληρῶναι καὶ ὁ πτωχότερος, τοιαύτη γλῶσσα εἶναι πολὺ αὐθάδης». Πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν συμφωνῶ. Κατὰ τὰς ἀνωνύμων ἐταιρίας δὲν πρόκειται περὶ προσώπων ἀλλὰ περὶ συγκεντρώσεως κεφαλαίων· οὔτε πλούσιοι οὔτε πτωχοὶ ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ κεφάλαια πολλὰ ἢ ὀλίγα. Ἡ διανομὴ λοιπὸν πρέπει νὰ ἐνεργῆται σχετικῶς πρὸς τὰ κεφάλαια καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ πρόσωπα. (Πρέπει εἰς τὰς προσκλήσεις, τὰς ὁποίας τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἀπευθύνει πρὸς τὰ κεφάλαια, πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ ἰδιαιτέρα τούτου φύσις, ἥτις δὲν συμβιβάζεται εἰμὴ πρὸς μόνον τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐγγραφομένων χρηματικῶν ποσῶν. Μολαταῦτα ἐν τῷ μεταξὺ εὐρίσκει τόπον καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς πρὸς τὰ μικρότερα κεφάλαια ἐπιεικείας, διὰ τινος ἀρμονικῆς περὶ τὴν διανομὴν κλίμακος, ἀναλόγου πρὸς τὰς ἐποχὰς καὶ τὰς χώρας.

Δεχθῆτε κλπ.

Ν. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Οἰκονομικαὶ τινες περιστάσεις τῆς τελευταίας δεκαετίας ἔφερον πολλακίς εἰς τὸν νοῦν μου τὴν ἰδέαν, ἂν δὲν θὰ ἦτο χρῆσιμώτατον εἰς τοὺς Ἀντιπροσώπους τοῦ Λαοῦ, ἵνα ὀργανίσωσι παρ' ἑαυτοῖς διαρκῆ (καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν των) ἐπιτροπὴν εἰς μελέτην καὶ παρασκευὴν τῶν εἰς τὴν πρακτικὴν αὐτῶν λύσιν ὑπαγομένων οἰκονομικῶν ζητημάτων. Μεταξὺ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν συνταγματικῶν ἐθνῶν ὑφίσταται τοιοῦτος σύνδεσμος, ὥστε, καθόσον δέδοται τῇ Πολιτεία, ἔπρεπε νὰ ἀπολήγωσιν ἐν τῇ Βουλῇ μετὰ μεγάλης πειθαρχίας καὶ ἐκ μακρᾶς χειρὸς ὅλοι οἱ στήμονες τοῦ πολιτικο-οικονομικοῦ τῆς κοινωνίας ὑφάσματα.

— Κατὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ μέχρι Βονίτζης σιδηροδρόμου ἡ Βουλὴ προτίμησε τὴν ἐφάπαξ ἐπιχορήγησιν φρ. 18 000 000 (μείον τῆς ἀπὸ Πρασιῶν μέχρι Πειραιῶς ἀποστάσεως) ἀντὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τόκου ἐπὶ τοῦ εὐλόγως δαπανηθησομένου κεφαλαίου. Ὁ ἐπι-

σκεφθείς τὴν ἐξ ἧς διαθήσεται ὁ σιδηρόδρομος πεδινήν κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον παραλίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ πλεῖστον μέχρι Βονιτζῆς, γνωρίζων δὲ τὴν κατὰ χιλιόμετρον μέχρι 25 καὶ 30 χιλ. φρ. δαπάνην τελευταίων τινων ἐν Ῥωσσίᾳ σιδηροδρόμων, θέλει ἐκπληχθῆ ἐκ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς ἔλυθη τὸ ζήτημα περὶ μεθόδου κατὰ τὴν Κυβερνητικὴν ἐπὶ σιδηροδρόμων ἀρωγῆν.

— Ὁ τραπεζικὸς συναγωνισμὸς εἰσῆλθεν ἀπὸ τινος εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ διεύθυνσις τῶν Μεταλλουργειῶν τοῦ Λαυρίου, ὠφελουμένη ἐκ τῆς κατὰ συνέπειαν τῶν παρ' αὐτῇ ἐγγραφῶν συγκεντρώσεως πολλῶν γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς τραπεζῆς, ἔθεσε χεῖρα προκλητικὴν ἐπὶ τινων ἐκατομμυρίων τοῦ ἐκ χρυσοῦ μεταλλικοῦ ταύτης ἀποταμιεύματος· ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Γεν. Πιστωτικὴ Τράπεζα ἐπιδιώκει, εἴτε μόνη, εἴτε μετὰ τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς, τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ διδαχθῇ τὴν χρῆσιν τῶν κατ' ἐξοχὴν πιστωτικῶν τούτων ὀργάνων· ἰδοὺ ἐσχηματίσθη ἑτέρα «Τράπεζα τῆς βιομηχανικῆς Πίστewος τῆς Ἑλλάδος», διαφέρουσα μόνον κατ' ὄνομα τῆς Γεν. Πιστωτικῆς, διότι ἀμφότεραι ἀνήκουσιν ἐκ τῆς οὐσίας των εἰς τὴν γνωστὴν ἐν Εὐρώπῃ τάξιν τῶν **Crédit Mobilier** Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἡ Κτηματικὴ Τράπεζα, τῆς ὁποίας ἡ σύστασις ὑπεβλήθη ἤδη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, θέλει δώσει γενναίαν ὠθησιν εἰς τὸν ὅλον τραπεζικὸν ἀγῶνα.

— Ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλὴν διάφορα οἰκονομικῆς φύσεως νομοσχέδια. Τὸ περὶ χαρτοσημάνσεως τῶν μετοχικῶν τίτλων ὑπόκειται πλείονα καὶ εὐλογωτέραν βοήθειαν εἰς τὴν ἰσορροπίαν τοῦ προϋπολογισμοῦ (περίπου δρ. 3 000 000), ἢ ὅλα ὁμοῦ τὰ κατασκευάσματα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν.

— Ἡ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας ἐταιρία πρόκειται νὰ ἐνασχολήσῃ σπουδαίως τὴν Βουλὴν. Χώρα, ὡς ἡ ἡμετέρα, προικισμένη ἐκ φύσεως διὰ τῆς γεωγραφικῆς, κλιματικῆς καὶ πνευματικῆς ποιότητος, εἶναι ἐπιδεκτικὴ λίαν προχωρημένης καλλιέργειας, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ βιομηχανικὰ καὶ ἐμπορικὰ φυτὰ πρόκειται νὰ ἀγωνισθῶσι σπουδαιότατους ἀγῶνας παρὰ τῇ ἀναγεννωμένη ἐν τῷ τόπῳ χειροτεχνικῇ καὶ μηχανικῇ βιομηχανίᾳ. Ἡ διδασκαλία, τὴν ὁποίαν ἡ Γεωργικὴ ἐταιρία ἀναδέχεται, ἔχει τί συγγενὲς πρὸς τὴν ὑποχρεωτικὴν διδασκαλίαν, ἥτις ἐσχάτως ἐποιήσατο τῆς προόδου ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πνεύματι. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς διαδόσεως τῶν γεωργικῶν φάτων, εἶναι ἀξία σημειώσεως ἡ γόνιμος τῆς ἐταιρίας ἰδέα περὶ

τῶν περιοδικῶν κατ' ἐπαρχίας γεωργικῶν ἐκθέσεων, πανηγύρεων καὶ συνελεύσεων, καθ' ἃς αἱ πρόοδοι τῆς γῆς διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς πρὸς τὰ πλήθη μεγάλης διδασκαλίας θέλουσιν εἰσέρχασθαι ἐντὸς τῶν μᾶλλον ὀπισθοδρομικῶν κοινοτήτων.

— Ἐν Γαλλίᾳ ὑπελογίσθησαν τελευταίον 8 000 ἐργαστήρια (ouvriers), ἐν οἷς 100 000 γυναῖκες ἐκπαιδεύονται τὴν τεχνουργικὴν βιομηχανίαν. Παρατηρήθη δὲ, ὅτι, ἔνεκεν τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν εἰς στενὸν κύκλον βιομηχανικῶν ἐνασχολήσεων, ἐπῆλθε ἐπαισθητὸς ἐξουτελισμὸς τοῦ γυναικείου ἡμερομισθίου, διὰ τὴν πλησμονὴν προϊόντων τοῦ αὐτοῦ εἶδους. Ἐξ ἄπαντος ἡ ἐργασία τῆς γυναικὸς θὰ εἰσέλθῃ βαθμηδὸν εἰς κανονικωτέραν πρὸς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἀνάπτυξιν.

— Ἐν τῷ τμήματι τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν ἐν Brighton τελευταίου συνεδρίου, αἱ Κυρίαι Shirreff καὶ Becker ἀνέγνωσαν ὑπομνήματα περὶ τῆς ἀνατροπῆς τῶν γυναικῶν. Ἡ μὲν πρώτη ἀπέδειξε τὴν ἐκ τῆς παραμελήσεως αὐτῆς σημαντικὴν ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐποψὴν ζημίαν τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀνήγγειλε τὴν σύστασιν ἐθνικῆς ἐταιρίας, σκοπούσης τὴν διὰ τὰς γυναῖκας ἰδρυσιν σχολείων, βιβλιοθηκῶν, ὑποτροφιῶν, καὶ ὅτι εἶναι ὑπὸ σκέψιν καὶ ἡ δι' ἀνεύμου ἐταιρίας βοήθεια. Ἡ δὲ ἑτέρα παρέστησε κυρίως τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν κορασιῶν, τὰ ὁποῖα ἡ φροντίς τῶν μικρῶν ἀδελφῶν των κρατεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ἐπομένως ἐπρότεινε τὴν ἰδρυσιν νηπιακῶν ἀσύλων, ἐπιτεθεῖσα συγχρόνως ἐναντίον τῆς ἐπὶ τῶν σχολείων τοῦ Manchester ἐπιτροπῆς, διότι, οὕσης ὑποχρεωτικῆς τῆς διδασκαλίας, εὐκόλως ἐπιτρέπει τὴν μὴ φοίτησιν. Ἡ εὐγλωττία τῆς ἐν τούτοις δὲν ἐμπόδισε τὸν περίφημον Ἄγγλον ἐκδότην Bohn, ἵνα ἀντιπαρτηρήσῃ, ὅτι, ἐὰν ἤθελε νὰ νυμφεθῇ (διατρέχει ἤδη τὸ 76 ἔτος τῆς ἡλικίας του), πολὺ θὰ ἀπείχε νὰ λάβῃ σύζυγον τόσῳ σοφῆν, ὅσῳ ἡ προλαλήσασα ἐξοχος ῥήτωρ, καὶ ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην του, δὲν εἶναι πολὺ πρόξυμον διὰ πολλὰς αἰτίας, ἵνα ἡ γυνὴ μανθάνῃ τοιαῦτα πράγματα. Ἐκφραστικὴ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διαμαρτύρησις!

— Ὁ Κ. Grandeau ἐξηκρίβωσε πρὸ τινος χρόνου ἐν τῇ Γεωργικῇ Οἰκονομίᾳ σπουδαιότατος ἐρεύνας ἐπὶ τῆς θρεπτικῆς τῶν ὀρυκτῶν δυνάμεως. Τὸ πόρισμα τῶν πολυαριθμῶν δοκιμῶν του, εἶναι ὅτι αἱ ὀργανικαὶ οὐσίαι χρησιμεύουσιν εἰς τὰ φυτὰ ἀπλῶς ὡς ἀγωγοὶ τῶν ἀνοργάνων θρεπτικῶν οὐσιῶν, αἵτινες μόναι ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῶν φυτικῶν ριζῶν. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν περιστάσεων, ἄμεσος ἐνωσις τῶν ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν τοῦ ἀγροῦ λιπασμάτων, ἵνα καταστῇ οὗτος εὐφορώτερος.

— Ἡ ἰδέα περὶ διωρύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου, πολλάκις ἀνακινήθεισα μέχρι τοῦδε, ἔλαβεν ἐσχάτως τὸν τύπον συμβάσεως. Βεβαίως ὁ χάρτης τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν ἀποδεικνύει στενὰς σχέσεις μεταξύ τῆς μελετωμένης διώρυγος καὶ τῆς ὑπαρχούσης ἤδη τοῦ Ἴσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Ὡστε ἡ ἀπωτέρω Ἀσία δὲν ἔχει τί κοινὸν πρὸς τὸν ἡμέτερον Ἴσθμόν, καὶ πρέπει νὰ περιορισθῶσιν οἱ ὑπολογισμοὶ μόνον πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὰς πέραν αὐτοῦ χώρας.

— Ἐν τοῖς τόποις τοῦ μεγάλου Προφήτου πρόκειται νὰ συμβῇ σπουδαία βιομηχανικὴ ἐπανάστασις. Ἀποκλειστικῶς ὀθωμανικὰ κερφάλαια συνενόηθησαν, ὅπως συνδέσωσι διὰ σιδηροδρόμου, ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τὴν Μέκκαν μετὰ τῆς Μεδινᾶς.

— Πόση πρόοδος ἐν τῇ τελευταίᾳ εἰκοσιπενταετία! Ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου ἐπολυπλασιάσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ μυθικοὶ Κύκλωπες, οἱ τὰ πανάρχαια οἰκοδομήματα καταλιπόντες ἡμῖν, παραίστανται ὡς νάνοι ἀπέναντι τοῦ γιγαντώδους τῆς νεωτέρας βιομηχανίας. Ἡ τελευταία ἰδέα τοῦ Lesseps περὶ σιδηροδρομικῆς ἐνώσεως τῆς Ἰνδίας μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐμπαιζει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὰς ἀποστάσεις, καὶ τὰς ἐρήμους, ὥστε πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ὠριμώτερος καρπὸς τῆς μέχρι τοῦδε ἀκμῆς τοῦ ἐν ᾧ ζῶμεν βιομηχανικοῦ αἰῶνος.

— Ἡ ἐν Βιέννῃ Παγκόσμιος Ἐκθεσις παριστᾷ μέχρι τῆς ἡμέρας σπουδαιότατον φαινόμενον. Ὑποδοχαὶ ἐπὶ ὑποδοχῶν τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, παρατάξεις ἐπὶ παρατάξεων, εἰς μάτην! Λαίπει ὁ λαὸς τῶν ἐπισκεπτομένων. Καὶ αἱ εἰσπράξεις τῶν διὰ τὴν Ἐκθεσιν εἰσιτηρίων παλὺ ἀπέχουσι νὰ καλύψωσι τὰ ἐξόδα. Παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ τῆς Βιέννης ὑποθέσεων ἐδίδετο ἄνωθεν. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι πλειότερον ἢ Βιέννη θὰ αισθανθῇ τὰς χιλιάδας, τὰς ὁποίας οἱ ἐργάται τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἑλβετίας, τοῦ Βελγίου κλπ. ἐτοιμάζονται νὰ τῇ ἀποστελῶσιν εἰς ἐπίσκεψιν, ἢ ὅλας ὁμοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας τὰς ἐστεμμέναις κεφαλὰς μετὰ τῶν παρασίτων αὐτῶν, οὐδὲ τοῦ περιοδεύοντος Σάχου τῆς Περσίας ἐξαιρουμένου.

Ἐν Κηφισῷ, 4 Ἰουλίου 1873.